

Helena Alamaa, Magdalena Bluhme

Socionomprogrammet med inriktning mot etik och livsåskådning, 210 hp

Ersta Sköndal Högskola, Institutionen för socialt arbete

Vetenskapsteori och metod 3, SEL 62, 20 hp. VT-10

Grundnivå

Handledare: Bengt Börjeson

Kursansvarig: Emilia Forssell

Examinator: Lars-Erik Olsson

Har aktuell utveckling inom anknytningsteorin relevans för socialt arbete?

Does Recent Development Within Attachment Theory Have Relevance for Social Work?

Förord

Vi vill rikta ett tack till vår handledare, Bengt Börjeson vid Ersta Sköndals högskola. Vi vill rikta ett stort tack till våra kvalificerade informanter Johan Cullberg, Pehr Granqvist, Birthe Hagström, Magnus Kihlbom, Pia Mothander Risholm, Göran Rydén och Tor Wennerberg som bidragit med sin tid, kunskap och tankar men framförallt gjort denna studie möjlig. Ett varmt tack riktas till Index Estate som låtit oss kopiera hundratals sidor under denna period och för gott fikabröd. Vi vill också tacka våra kurskollegor för värdefulla synpunkter. Slutligen vill tacka våra nära och kära som backat och stöttat oss hela vägen fram i mål.

Stockholm den 26 maj 2010

Helena Alamaa & Magdalena Bluhme

Sammanfattning

Syftet med vår uppsats var från början relativt enkel. Vi ville undersöka om vår förförståelse, att den aktuella utvecklingen inom anknytningsteorin har mycket att tillföra de professionella insatserna inom den sociala barn- och ungdomsvården, kunde vinna stöd. Genom den empiri vi har insamlat, intervjuer med så kallade kvalificerade informanter, fick vi stark bekräftelse på vårt antagande. Empirin visar att den aktuella utvecklingen inom anknytningsteorin har stor relevans för socialt arbete särskilt inom områden som berör psykisk ohälsa, fosterhemsplaceringar, tidiga interventioner och familjer med komplex problematik. Detta har samtidigt inneburit en syftesförskjutning eftersom vi också velat studera och diskutera anledningen till att anknytningsteorin i så ringa grad implementerats, trots de uppenbara argumenten för det teoretiska perspektivets relevans för socialt arbete. I vår analys framkommer flera svårigheter varför anknytningsteorins teoretiska och tillämpade perspektiv så sällan får genomslag i det utredande och behandlande sociala arbetet såsom: brist på kunskap och adekvat handledning, svårigheter hos de ansvariga att kunna dra slutsatser av given information, en förlegad lagstiftning ur ett anknytningsteoretiskt perspektiv, familjer med så komplex problematik att de hamnar mellan socialtjänsten och psykiatrin, risk för felbedömningar av anknytningstillhörighet, en fara för förenklingar och förytligande av anknytningsteorin på grund av dess popularitet, socialtjänstemannens egen obearbetade anknytningsproblematik, professionella territoriella intressen och socialtjänstens beroende av kunskap som utvecklats inom andra discipliner. Dessa hinder problematiseras i diskussionsavsnittet.

Nyckelord: anknytningsteori, kvalificerade informanter, relevans och socialt arbete

Abstract

The purpose of this essay was initially relatively simple: to investigate whether support exists for our assumption that contemporary developments in attachment theory have much to offer social service initiatives directed at children and youths. Our empirical findings, based on interviews of qualified professionals, strongly support our assumption. These findings indicate that contemporary developments in attachment theory are greatly relevant to the practice of social work in cases involving mental illness, foster care placement, early intervention and a wide range of complex family issues. At the same time, these findings required us to change the aim of our work, because we also wanted to study and discuss the reasons why contemporary developments in attachment theory have been implemented to such a small degree, despite clear arguments for their relevance to social work. Our analysis shows several obstacles to attachment theory 's adoption in social service investigations and treatments: lack of knowledge about attachment theory; inadequate supervision; difficulties drawing conclusions from available information; antiquated laws from an attachment theory perspective; families with complex issues that fall on the border between social service and psychiatry; misjudgments in attachment categorization; simplification and trivialization of attachment theory because of its popularity; social worker´s own untreated attachment problems; professional territorial interests; and social work´s dependence on knowledge that has been developed within other disciplines. We address these obstacles in the discussion section.

Keywords: attachment theory, qualified professionals, relevance and social work

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Abstract	4
1. Inledning	8
1.1 Vår förförståelse.....	9
1.2 Problemformulering.....	9
1.3 Syfte	10
1.4 Frågeställningar.....	10
1.5 Avgränsningar.....	10
1.6 Disposition	10
1.7 Arbetsuppdelning.....	11
1.8 Begreppsförklaring	11
2. Metod	12
2.1 Vetenskaplig utgångspunkt.....	12
2.2 Val av metod	12
2.3 Motiv för val av metod	13
2.4 Alternativa metoder	14
2.5 Urval	14
2.6 Tillvägagångssätt i svar på våra forskningsfrågor	15
2.6.1 Viktiga hänsynstaganden vid genomförande av intervjuerna.....	16
2.6.2 Motiv till val av undersökningsteknik.....	16
2.7 Metodologiska överväganden	18
2.8 Kritisk granskning av metoden: validitet och reliabilitet.....	19
2.9 Genusperspektiv.....	20

2.10 Forskningsetiska överväganden	20
2.11 Presentation av intervjupersonerna (i alfabetisk ordning)	21
3. Teori och forskningsgenomgång.....	24
3.1 Anknytningsteorins expansiva utveckling	25
3.2 Anknytningsteori.....	26
3.2.1 Främmande situationen	27
3.2.2 Olika anknytningskategorier	28
3.2.3 Desorganiserad anknytning.....	29
3.2.4 Dissociation.....	30
3.2.5 Adult attachment intervju.....	31
3.2.6 Kritik mot anknytningsteorin	31
3.3 Affektteori.....	32
3.4 Affektreglering, intersubjektivitet och mentalisering	33
3.4.1 Affektreglering.....	33
3.4.2 Intersubjektivitet.....	34
3.4.3 Mentalisering.....	35
3.5 Aktuell utveckling inom anknytningsteorin och psykisk ohälsa	36
3.5.1 Paradigmskifte.....	36
3.5.2 Interpersonella trauman.....	37
3.5.3 Överföring mellan generationer av interpersonella trauman.....	38
4. Tillämpning av teorin.....	40
4.1 Dyadic Developmental Psychotherapy	40
4.2 Minding the Baby.....	41
4.3 Kompletterande Anknytningsperson på Förskolan	42
5. Resultatredovisning.....	43

5.1 Desorganiserad anknytning.....	43
5.2 Fosterhemsplaceringar	45
5.3 Familjer med komplex problematik.....	46
5.4 Tidiga insatser	47
5.5 Implementeringsaspekter	48
5.6 Kunskap	51
5.7 Förmågan att kunna dra slutsatser.....	52
5.8 Socialtjänstens beroende av kunskap som utvecklats inom andra discipliner.....	52
6. Analys	53
6.1.1 Paradigmskifte.....	53
6.1.2 Grundläggande funktionsbrister.....	54
6.1.3 Utvecklingsmässigt förvärvat trauma.....	55
6.1.4 Överföring av interpersonella trauman	55
6.1.5 Vikten av tidiga insatser.....	56
6.2 Implementeringssvårigheter.....	56
7. Diskussion.....	59
7.1 Ny kunskap som har relevans - tillämpas den?.....	59
7.2 Informanterna om brister i kunskapstillämpning.....	60
7.3 Kunskap inom socialt arbete.....	60
7.4 Generella principiella problem inom socialt arbete och kunskapsinhämtning	62
7.5 En annan typ av kunskap	63
7.6 Är BBIC svaret?.....	63
8. Egna reflektioner.....	66
9. Litteraturlista.....	67

1. Inledning

I SvD den 16 mars 2008 publicerades artikeln *Sång får i gång anknytningen*. Den lyder som följande:

”Under 2000-talet har antalet spädbarnsverksamheter inom Barn och ungdomspsykiatri (BUP) i Stockholm minskat kraftigt, från elva till tre. Det konstaterade Barnombudsmannen (BO) i en rapport förra året. Erfarenhet visar att det är just verksamheter för de yngsta barnen som läggs ned vid budgetnedskärningar och omorganisationer. Spädbarns behov har svårt att hävda sig gentemot äldre barns och vuxnas behov – vilket bland annat beror på att de inte syns eller hörs i samhällsdebatten, menar BO. – I Sverige har den ensidiga betoningen på den fysiska hälsans betydelse för spädbarn levt kvar. Samtidigt har vi varit sena med att ta till oss kunskaperna om de första årens betydelse för spädbarnets mentala hälsa och vikten av att uppmärksamma de föräldrar - barn relationer där det finns svårigheter, säger Anders Broberg, professor i klinisk psykologi vid Göteborgs universitet. I till exempel England och USA är ”infant mental health” ett etablerat område, men här i Sverige har spädbarnspsykiatri länge varit ett nästan okänt fält som ”fallit mellan stolarna”, menar han. – Det är inte allmän hälsovård, för barnen har ju redan begynnande svårigheter, och det är inte heller barnpsykiatri eftersom svårigheterna än så länge är för små. Konsekvensen blir att samhället avvaktar med att göra något alls tills svårigheterna blir så stora att de blir svåra att göra något åt, säger Anders Broberg”.(Anna Lagerblad)

Under det senaste decenniet har en enorm utveckling inom det anknytningsteoretiska fältet skett. Det innebär att *den psykologiska kartan* behöver uppdateras men också till stora delar ritas om. Vi anspelar på den öppning av ett nytt teoretiskt landskap som introduktionen av anknytningsteorin har inneburit, dels generellt när det gäller förståelsen av barnets utveckling i samspel med omvärlden och dels beträffande svårigheter i anknytningsrelationer som direkt påverkar barns uppväxtvillkor. Det är framför allt forskning omkring de olika anknytningskategorierna och kopplingen till psykisk ohälsa som vi närmare vill belysa i denna uppsats och vad denna forskning i förlängningen kan betyda för vårt sätt att se på psykiska funktionsstörningar.

Socialtjänsten kommer ofta i kontakt med barn som är i riskzonen för psykisk ohälsa och skulle därmed kunna vara i extra stort behov av mer exakta verktyg för tidig identifiering (se citatet ovan). De yttre symtomen är kanske föräldrarnas missbruk, arbetslöshet, kriminalitet eller ekonomiska svårigheter, men under ytan finns det ofta även betydande *komplikationer i relationen mellan föräldrar och barn*. Hur dessa svårigheter i relationen ser ut har stor betydelse för de interventioner som skall genomföras. Socialarbetaren tvingas ta viktiga, ibland till och med livsavgörande, beslut utifrån subtila intryck av föräldrar - barn relationen. Även vid omhändertagandet av barn som far illa ställs socialsekreterarens kunskaper inom anknytningsteorin på sin spets. Om det primära anknytningsobjektet försvinner, innebär det ytterst stora påfrestningar på ett barn. Ny forskning inom området introducerar begrepp som *dolda interpersonella trauman* hos utsatta barn och som kan ge svåra komplikationer i framtiden (se avsnitt 3.5.2).

Psykologiska problem hos barn startar oftast i tidig ålder. Den senaste tidens anknytningsforskning ger oss ny förståelse för vad som orsakar psykisk ohälsa hos barn och det kan idag finnas verktyg för att fånga upp dessa barn tidigt.

1.1 Vår förförståelse

Vi som författare har en bred och mångårig arbetslivserfarenhet från områden som har beröringspunkter med socialt arbete. Båda är vi grundutbildade psykoterapeuter och en av oss har påbörjat sin legitimationsgrundande psykoterapeututbildning. Bakgrunden har säkerligen varit en tillgång vad gäller förförståelse för vad som påverkar människors psykiska och sociala hälsa. Vår samlade erfarenhet hitintills gör att vi delvis redan har en förmåga men också en vilja att ta till oss ett mer överbryggande kunskapsfält mellan discipliner. Vi tror att människans fysiska, psykologiska, sociala och andliga behov samverkar för att psykisk hälsa skall uppnås, vilket innebär att vi har en holistisk grundsyn på människan. Båda har vi verkat och verkar i sammanhang där relationen på olika sätt har varit i fokus, vilket har fört med sig att det har varit naturligt för oss att arbeta i en anknytningsteoretisk och relationell anda. Vi utgår alltså från ett relationellt och ett interpersonellt perspektiv. Vår förförståelse säger oss att ny kunskap inom anknytningsteorin (se avsnitt 3.1) rimligtvis borde ha betydelse för det sociala arbetets praktik, eftersom den dels erbjuder ett integrerat synsätt på människan och dels gör anspråk på att kunna ge möjligheter till tidig identifiering av problematik hos enskilda individer.

1.2 Problemformulering

Som framgår av beskrivningen av vår förförståelse utgår vi från en *riktad hypotes* i vår studie, att anknytningsteorin innefattar perspektiv och kunskaper som är ovärderliga för socialtjänsten när det gäller insatser för barn i psykosocialt utsatta livsmiljöer. Vi vill utsätta denna förförståelse för en prövning och vårt tillvägagångssätt är att intervjua ledande svenska experter inom området för att tydliggöra deras uppfattningar om anknytningsteoriens betydelse för främst den sociala barn- och ungdomsvården.

En ytterligare problemställning, den utgår från att vår riktade hypotes (se ovan) verifieras, är varför anknytningens teoretiska och tillämpade perspektiv ändå så sällan får ett genomslag i det utredande och behandlade sociala arbetet. Vi föreställer oss, bland annat, att vi här står inför ett klassiskt dilemma för det sociala arbetets vidkommande: att de för professionsfältet relevanta kunskaperna genereras inom andra kunskapsområden än socialtjänsten, exempelvis

inom psykologin, neuropsykiatri och så vidare. Detta och eventuellt andra svårigheter för anknytningsteorins implementering i det sociala arbetet är också ett forskningsproblem i vår studie som vi vill ge en empirisk belysning.

1.3 Syfte

Syfte med vår uppsats var från början relativt enkel, vi ville undersöka om vår förståelse att anknytningsteorin har mycket att tillföra de professionella insatserna inom den sociala barn- och ungdomsvården, kunde vinna stöd. Genom den empiri vi insamlat, intervjuer med så kallade kvalificerade informanter, fick vi en stark bekräftelse på våra antaganden men denna omständighet har samtidigt inneburit en *syftesförskjutning*: vi har också velat studera och diskutera anledningen till att anknytningsteorin i så ringa grad implementerats trots de uppenbara argumenten för det teoretiska perspektivets relevans för socialt arbete.

1.4 Frågeställningar

1. Om och på vilket sätt har den aktuella utvecklingen inom anknytningsteorin relevans för det sociala arbetet?
2. Vilka svårigheter föreligger för att anknytningsteorin skall få ett större genomslag i det utredande och behandlande sociala arbetet.

1.5 Avgränsningar

Vi har valt att använda oss av så kallade kvalificerade informanter (se avsnitt 1.8) i vår empiri eftersom den aktuella utvecklingen (se avsnitt 1.8) inom anknytningsteorin är förhållandevis ny. Vår pilotstudie visade att den kunskap vi söker ännu inte nått fram till socialarbetaren i någon större utsträckning. Vi har också bortsett från att studera hur socialarbetaren ser på Barnets Behov i Centrum (BBIC) som är ett metodverktyg för utredningar av barn, där avsnitt om relation barn och föräldrar/vårdare finns med för utredning. Syftet med en uppsats behöver *värka* fram och i uppgiften ingår både svåra avgränsningar och att släppa ifrån sig viktiga undersökningsområden som potentiellt skulle kunna vara mycket intressanta för att belysa forskningsfrågan i sin helhet.

1.6 Disposition

Uppsatsen omfattar först det metodologiska avsnittet som redogör för uppsatsens metodologiska avgränsningar och förutsättningar. Sedan följer en generell presentation av

informanterna och därefter en litteratursammanställning. Vidare redovisas ett avsnitt som avhandlar tillämpning av teorin, det vill säga praktiken. I den sista delen redovisas resultatet och sist analyseras det empiriska materialet. Slutligen diskuteras och problematiseras resultatet. Samtliga bilagor redovisas i slutet av uppsatsen.

1.7 Arbetsuppdelning

Vi har båda gemensamt läst in oss på den litteraturen som rör vårt forskningsområde. Magdalena har haft övergripande huvudansvar för litteraturgenomgång och resultatredovisningen och analysavsnittet. Helena har haft övergripande huvudansvar för metodavsnittet och transkribering av det empiriska materialet. Gemensamt har vi processat resterande rubriker tillsammans. I övrigt har vi bearbetat varandras texter för att på så vis öka känslan av sammanhang.

1.8 Begreppsförklaring

1. I uppsatsen refererar vi till *vårdaren* eller *föräldern* som den person som främst ser till barnets behov. Vi anser att den primära vårdaren kan vara såväl modern, fadern eller någon helt annan. Det viktigaste är att personen är dedikerad och kommer att finnas kvar i barnets närhet under mycket lång tid.
2. Experter benämner vi *kvalificerade informanter* eftersom våra informanter har tillägnat sig kunskap och erfarenhet via forskning eller klinisk praktik, inom det anknytningsteoretiska fältet i olika grad.
3. Under inledning och metodavsnitt skriver vi om *aktuell utveckling inom anknytningsteorin*, klargörande av begreppet finnes under avsnitt 3.1.
4. I uppsatsen använder vi oss av beteckningarna: *socialsekreterare, socialarbetare och socialtjänsteman* för att beskriva samma ämbetsman.
5. *Psykisk ohälsa* och *psykopatologi* är begrepp som vi ofta rör oss med i denna uppsats. Det är viktigt i sammanhanget att poängtera att anknytningsteorin är en utvecklingsteori och inte en klinisk teori. Det innebär att eventuella brister i anknytningen inte är liktydligt med psykopatologi. Däremot visar betydande forskning inom området att brister i anknytningen är en viktig riskfaktor för senare känslomässiga problem, vilket särskilt accentueras inom den desorganiserade anknytningskategorin (se avsnitt 3.5.2).

2. Metod

2.1 Vetenskaplig utgångspunkt

Vid utformandet av en vetenskaplig undersökning ställs vi som forskare inför en rad olika ställningstaganden inte minst vad gäller vetenskaps- och kunskapsteoretiska val. Vi kommer att utgå från en viss syn på kunskap, en ansats som kommer att följa oss genom arbetsprocessen och genomsyra hela arbetet. Vår utgångspunkt ligger i den idealistiska traditionen där idéer, attityder och känslor är en del av det absoluta, precis som andra materiella ting. Genom tolkning och förförståelse får observationer mening, eftersom det är först då vi kan skapa oss en uppfattning om dessa. Det kan klassificeras som rationalism. Som angreppssätt för vår undersökningsfråga, arbetsmetod och analys antog vi en hermeneutisk ansats, eftersom vi sökte förståelse för anknytningsteorins eventuella relevans för socialt arbete. Det är därför olämpligt att förstå anknytningsteorin och det sociala arbetet lösryckt från människans sammanhang. Det är lämpligt att förutsätta intentionalitet i människans livsmöten (Olsson & Sörensen, 2001, s.100).

Genom en hermeneutisk tolkningsprocess i olika steg ska vi säkerställa att vi uppnår syftet med studien. Det första steget är att skapa en helhetsbild av vårt insamlade empiriska material för att sedan försöka utröna mönster och teman ur underlaget. Därefter jämförs våra tolkningar utefter dessa teman med tidigare forskning, för att slutligen återgå med fördjupad insikt till våra egna teman och problematisera tolkningen av materialet som skall leda till vidare slutsatser för vår undersökning (Rosenqvist & Andrén, 2006, s.32). Målet för denna studie har inte varit att söka bevis för generella samband av olika dignitet. Vår intention har istället varit att samla och analysera en bild av flera kvalificerade intervjupersoners uppfattning om ämnets relevans för socialt arbete, för att på så sätt ge möjligheter som ökar förutsättningen för ny förståelse inom området (Starrin & Svensson, 2008, s.75).

2.2 Val av metod

Vi har antagit en kvalitativ forskningsstrategi för denna uppsats och en kvalitativ referensram som utgångspunkt för ett deduktivt tänkande, i motsats till det traditionsenliga induktiva tänkandet för denna givna forskningsstrategi. Vi har genomfört intervjuer med kvalificerade intervjupersoner, representerande olika yrkeskategorier och ämnesbakgrund.

Vi har valt en kvalitativ metod i såväl insamling, bearbetning och analys för att på ett adekvat sätt besvara vår riktade hypotes och våra forskningsfrågor. Metoden gör det möjligt att systematisera och karaktärisera när vi vill beskriva fenomen, attityder eller sammanhang, som

berör individers livsvärldar, genom att beskriva och tolka denna process. Fördelen med detta angreppssätt är att vi kan få en djupare förståelse för informanternas mening inom det anknytningsteoretiska fältet (i Sverige) som de knyter till de företeelser som vi frågar efter (Hartman, 2004, s.108).

Vi utgick från den hermeneutiska ansatsen och arbetade efter en tematiserad metod som bestod i att utifrån olika avgränsade områden finna citat som belyser de aktuella teman som vi har i vår undersökning. Vår undersökningsteknik bestod således av informativa intervjuer som bildar det empiriska materialet. Detta fungerade sedan som utgångspunkt när vi återgick till den teori och forskningsgenomgång som beskrivs i avsnitt 3 och utgör också ett initialläge för egna slutsatser. På så vis kan vi säga att den hermeneutiska ansatsen utgör ett tillvägagångssätt som genomsyrar hela arbetsgången. Vår ursprungliga utgångspunkt var att intervjua socialsekreterare angående deras förståelse och kunskap inom anknytningsteorin. En pilotstudie visade dock att detta skulle bli nästintill ogenomförbart. Det kunskapsstoff som vi sökte studera har ännu inte nått tillräckligt långt in i det sociala arbetets strukturer. Vi beslöt oss i stället för att vända oss till kvalificerade informanter inom fältet, för att intervjua dem om deras åsikter om aktuell forskning inom anknytningsteorin och dess relevans för socialt arbete. Inledningsvis, i detta avsnitt, beskrev vi att vi använt oss av en hypotetisk deduktiv slutledning i förenklad form där vi utgått från en teori och presenterat antaganden om verkligheten i en riktad hypotes, (se avsnitt 1.3). Vi ställde också upp ett antal förutsättningar för att pröva denna hypotes (Sohlberg & Sohlberg, 2006, s.115). För att hypotesen skulle kunna verifieras ansåg vi att våra kvalificerade informanter borde ta upp aktuell utveckling inom anknytningsteorin och sätta detta i samband med arbetsområden som frekvent förekommer inom socialt arbete såsom: fosterhemsplaceringar, familjer med komplex problematik och psykisk ohälsa. Med andra ord utgick vi som forskare från en teori och presenterade ett antagande om verkligheten i form av en riktad hypotes. Forskningsarbetet bedrivs därmed utifrån en hypotetiskt- deduktiv linje. Om vi istället hade valt ett induktivt förhållningssätt, som ett led i vår övriga kvalitativa arbetsmetod, så hade följdkonsekvensen inneburit ett annat metodval.

2.3 Motiv för val av metod

Vårt motiv till det ovan beskrivna metodvalet var att den aktuella utvecklingen inom anknytningsforskningen är relativt ny och därför finns ännu inte relevanta data för att kunna göra en kvantitativ studie. Det finns inte heller textmaterial för hur socialarbetaren skulle

kunna tillämpa den nya anknytningsforskningen som är sprungen ur det psykologiska eller neuromedicinska fältet utifrån något slags övergripande socialarbetarperspektiv. Utifrån frågeställningarna är det i dagsläget inte relevant eller genomförbart att försöka kvantifiera samband. Svaren på frågorna, i vilken utsträckning socialarbetaren påverkas och om socialarbetarna kan leva upp till en aktualiserad praktik, får således vänta. På frågan om den aktuella utvecklingen inom anknytningsforskningen har relevans för socialt arbete, är det naturligtvis lockande att på olika sätt genomföra olika typer av experimentella studier med kontrollgrupper. Detta är naturligtvis etiskt oförsvarbart innan man gjort omfattande övriga studier inom området, om ens då.

2.4 Alternativa metoder

Alternativt metodval för denna uppsats var Grounded Theory-metod. Det är ett tillvägagångssätt för att generera nya teoretiska förklaringsmodeller. Syftet är att synliggöra och begripliggöra generella skeenden, det vill säga att försöka fånga allmänna fenomen i stället för enskilda personers subjektiva upplevelser. Grounded Theory används framför allt när syftet är att formulera en teori som ger nya förklaringsmodeller och förståelse för basala sociala processer (Guvå et al. 2003, s.16-17). Man försöker begreppsliggöra interna samband mellan skilda meningsbärande fenomen. Relationssatser är användbara, eftersom de anger samband mellan företeelser och erbjuder förklaring till olika skeenden och erbjuder möjligheter till förutsägelser inom området (Hartman, 2004, s.17).

I Grounded Theory använder man sig av kvalitativt och kvantitativt material och såväl av induktion som av deduktion eftersom man på så sätt undgår uppdelning (a.a., s.27). Eftersom vi ville undersöka ett område där skilda *domäner* med olika vetenskapsteoretiska traditioner verkar, så hade valet av denna metod inkluderat båda synsätten samtidigt som denna är nytänkande. Vi valde ändå inte denna metod eftersom vi delvis ändrade forskningsinriktning.

2.5 Urval

Vår urvalsprocess startade med att vi läste in oss på litteratur som behandlar anknytningsteori. Därefter gjorde vi en pilotstudie hos BUP i Danderyd utanför Stockholm. Där träffade vi Agnes Thedin som är legitimerad psykolog och legitimerad psykoterapeut. Hon arbetar i en förälder/barngrupp och hjälper till i återskapande av goda anknytningsmöjligheter. Vi presenterade vår C-uppsatsidé för henne och hon gav oss namn på eventuella intervjupersoner. Vi skickade brev till de som vi ansåg var relevanta för vår studie. Vi fick också två ytterligare rekommendationer på tilltänkta informanter av dessa intervjupersoner

som vi sedermera kontaktade. Denna process är en form av *snöbollsmetod*. Risken och kritiken med denna urvalsstrategi är att den kan resultera i ett skevt urval (Dalen, 2007, s.64). Vi förstod att det slutgiltiga resultatet skulle kunna komma att påverkas när vi valde att ha med de två rekommenderade informanterna, men gjorde detta val ändå eftersom experter inom området var starkt begränsat.

Nu skulle vi utifrån det material vi läst och den rekommendation vi fått välja vilka informanter projektet skulle omfatta. Det centrala här var att vi önskade få så stor kunskapsbredd som möjligt hos informanterna. Målet var då att försöka hitta informanter som kom från olika discipliner, alltifrån forskare, författare, psykologer till praktiserande läkare. Ett metodologiskt hinder visades sig vara att några av dem har skrivit böcker tillsammans vilket ökar risken för likriktad kunskap (se avsnitt 2.7). Vi valde dock att intervjua dessa personer med motivering att deras teoretiska, kliniska och praktiska bakgrund varierade. Sammantaget kontaktade vi tolv kvalificerade intervjupersoner. Anledningen till att vi valde ut just dessa tolv intervjupersoner var att de alla har beröringspunkter med anknytningsforskning och/eller anknytningsproblematik. Av dessa tackade 8 ja för en intervju, exklusive de två testinformanterna. Efter en väl genomförd research av samtliga intervjupersoner fick dessa representera olika discipliner, några med forskningserfarenhet och andra med klinisk erfarenhet. Alternativet hade varit att vi slagit upp en psykoanalytisk eller medicinsk matrikel och slumpmässigt valt ut intervjupersoner. Urvalet är följaktligen subjektivt (Olsson & Sörensson, 2003, s.69) eftersom det inte finns någon sammanställning av företrädare för anknytningsrelaterad forskning i Sverige idag. Vi arbetar oss igenom stora mängder litteratur eftersom vi ville säkerställa att vi fick tag på så kvalificerade informanter som möjligt.

Efter genomförda intervjuer beslöt vi oss för att ta bort en intervju med två personer som arbetar som nationella utbildningssamordnare för BBIC. (Målsättningen hade förändrats och tanken var inte längre att vi skulle ha två led i uppsatsen, där det ena bestod av informativa intervjuer och det andra i en tematisk textanalys av BBIC). I följande avsnitt kommer vi nu att presentera vårt formaliserade tillvägagångssätt.

2.6 Tillvägagångssätt i svar på våra forskningsfrågor

Nästa steg i processen var att utarbeta en intervjuguide. Den utformades med hjälp av några inledande strukturerade frågor och i övrigt av ett antal semistrukturerade frågor. De semistrukturerade frågorna var specificerade och vi som intervjuade gavs möjlighet till att kunna fördjupa oss i informanternas svar. Som komplement till de semistrukturerade frågorna

ställdes vi ett antal fördjupningsfrågor för att enligt den kvalitativa ansatsen få så detaljerade svar som möjligt (Dalen, 2007, s. 31-32). Fördelen med semistrukturerade frågeställningar är att informanterna ges möjlighet att besvara frågorna utifrån sin egen terminologi, vilket lämpade sig väl för studiens undersökningsfråga. Frågorna från intervjuguiden ställdes i samma ordningsföljd till samtliga informanter vid respektive intervjutillfälle. Vi ville på så sätt säkra studiens reliabilitet, det vill säga tillförlitlighet. Vi utformade en intervjuguide som retrospektivt var okritisk och innehöll en rad obearbetade frågeställningar. Vi provintervjuade Agnes Thedin och utförde även en telefonintervju med Gunilla Harlin som arbetar som socialarbetare på Spånga/Tensta-mottagningen. Den respons vi fick tog vi tacksamt emot och omarbetade hela intervjuguiden, men behöll ovan givna grundmall.

Den stora lärdomen av detta moment var att vara grundlig i utformandet av intervjuguiden, eftersom den låg till grund för det material som vi sedermera kom att analysera. När denna omarbetning var färdig, var det dags att skriva ett intervjubrev som vi skickade till de tilltänkta informanterna, (se bilaga 2). Som komplement till detta bifogade vi ett brev från vår handledare, professor Bengt Börjesson, (se bilaga 1).

2.6.1 Viktiga hänsynstaganden vid genomförande av intervjuerna

Inför varje intervjutillfälle medtogs diktafon som tekniskt hjälpmedel. Vi deltog alltid båda två vid samtliga intervjutillfällen. Motivet till att båda behöver möta varje informant och lyssna till varje informants berättelse var att vi kunde uppfatta ord på olika sätt även om materialet transkriberats efteråt. Inför varje intervju gav vi en kort presentation av oss själva, om studiens syfte och ändamål, samt hur vi skulle hantera den information som kom fram under respektive intervjutillfälle. Därefter lät vi informanten ge oss samtycke till att genomföra intervjun.

Vi upptäckte, som de något oerfarna intervjuare vi var, att vi under intervjuerna hade svårigheter i att hantera pauserna. Vi ville snabbt dit och fylla i eller säkerställa att informanten uppfattat frågan korrekt (förklaring ges i avsnitt 2.7). Genomsnittstiden per intervju varierade mellan 30-45 minuter, utöver den inledande och den avslutande konversationen.

2.6.2 Motiv till val av undersökningsteknik

Vår ambition var att få så uttömmande svar som möjligt från våra informanter. För att uppnå detta var vi tvungna att i möjligaste mån försöka skapa en miljö som gjorde detta

genomförbart. Vi kunde inte skapa en alltför strukturerad intervjuguide, utan mer inslag av journalistiska intervjufrågor som karaktäriserades av fördjupade frågeställningar. Vi ville på så sätt öka graden av samarbetsvilja från informanterna och få så högkvalitativa svar som möjligt. Anledningen till att studien utformades på detta sätt var att en djupgående intervju bäst besvarar frågorna. Ett alternativ till vårt tillvägagångssätt hade kunnat omfattas av fokusintervjuer. En nackdel med ett sådant tillvägagångssätt är dock att sådana passar mindre bra för en hypotetiskt deduktiv ansats, eftersom informanterna kan påverkas av varandra såväl som av oss intervjuare.

2.6.3 Tillvägagångssätt i bearbetning och analys av det empiriska materialet

Ett led i bearbetning och redovisning av det empiriska materialet var transkribering av samtliga intervjuer. Vid intervjustudier av detta slag är det vanligt att man använder sig av citat i analysprocessen. Därför krävdes det från vår sida en noggrannhet i hanteringen av det empiriska materialet, såväl av kodning som av analysprocess. Förutsättningen för att få så många innehållsrika citat som möjligt, var att intervjua tillmötesgående informanter och att göra en väl genomarbetad transkribering. Det vi gjorde var att vi omarbetade texten utan att förändra innehållet, från talspråk till skriftspråk. Vi skickade därefter texten till respektive informant för godkännande.

Under vår analysprocess använde vi oss av tre rekommendationer som vi som forskare uppmanats att leta efter i materialet (Dalens, 2007, s.105-106). Det ena var att försöka fånga essensen i de teman som ska illustreras. Det andra var att hitta citat som kan tjäna som exempel. För det tredje bör vi ha med citat som förekommer mer sällan. Ett första led i denna bearbetnings- och analysprocess var att lyssna efter teman i intervjumaterialet. Det visade sig bli en svår utmaning för oss eftersom stora delar av materialet från informanterna beskrevs utifrån olika nivåer och ur skilda perspektiv. Dels hade informanterna olika utbildningar och därmed olika tolkningsperspektiv på aktuell utveckling inom anknytningsteorin och dels var vi osäkra på i vilken omfattning de tagit del av den aktuella utvecklingen. Vi befann oss i ett ständigt gungfly eftersom vi som intervjuare behövde ha stor kunskap själva för att kunna ställa det rätta frågorna, samtidigt som det faktiskt handlar om integration mellan olika fält som är under ständigt expansion. Efter en grundlig granskningsprocess beslöt vi oss således för åtta olika teman som vi redovisar enligt följande: 1. Desorganiserad anknytning, 2. Fosterhem, 3. Familjer med komplex problematik, 4. Tidiga insatser, 5. Implementeringsaspekter, 6. Kunskapsbrist, 7. Förmågan att kunna dra slutsatser och 8.

Socialtjänstens beroende av kunskap som utvecklats inom andra discipliner.

Resultatredovisningen fortsatte med en sammanställning av det empiriska materialet utefter dessa teman och korta kommentarer om vad citaten illustrerar. I analysdelen besvarar vi vår riktade hypotes och frågeställningar. Vi kopplar ihop vår empiri, teori och dess tillämpning utifrån de teman vi presenterat i resultatredovisningen. Under diskussionsavsnittet problematiserar vi våra forskningsfynd.

2.7 Metodologiska överväganden

I vår studie har vi i huvudsak intervjuat kvalificerade informanter, som anses ha hög trovärdighet, i samhället. Det omvända gäller ofta för mindre privilegierade grupper som kan riskera stigmatisering om de är identifierbara i en studie (Dalen, 2007, s.16). Inom kreddibilitetsområdet finns en hierarki där underprivilegierade grupper likväl som experter kan utsättas för forskarnas förutfattade meningar i undersökningssammanhang (Neuman, 2006, s.413). De kvalificerade informanter som vi har intervjuat är valda utifrån att deras expertis är relevant för vår undersökning. De finns många fördelar med detta förfarande eftersom värdefull information kan fås utifrån de positioner som de besitter inom till exempel forskarvärlden. De kan också ge oss större överblick eftersom de ofta har nyckelpositioner inom området (Marshall & Rossman, 1989, s.94).

Autonomiprincipen är viktig i kontexten och innebär en grundläggande respekt för läsarens egen kapacitet att göra ställningstaganden utifrån information eller handlingsalternativ som kommit dem till del (Olsson & Sörensen, 2004, s.56). Betydande komplikationer kan uppstå när man intervjuar experter inom ett område. De kan vara svåra att få tag på eller det kan finnas restriktioner över hur svar får användas. En ytterligare svårighet med att intervjua experter kan vara att intervjuarna måste vara väl insatta i ämnet (Marshall & Rossman, 1989, s.94). Vi har haft tur i vår studie och haft informanter som har varit mycket vänliga och tillmötesgående. Vi behöver ändå anamma en särskild vaksamhet eftersom vi är vana att såväl lyssna på som lyda auktoriteter och det blir vårt eget kritiska ställningstagande som avgör om vi skall underkasta oss en auktoritet eller inte (Stenbock-Hult, 2003, s.26). Vi har dessutom valt att intervjua kvalificerade informanter inom ett mycket specialiserat område, vilket ökar risken för auktoritetsstyrning. Forskarvärlden är liten och risk finns att när en person blir erkänd som expert inom ett område så skyddas hon eller han av kollegor, i gengäld mot att också ställa upp med beskydd vid den andres behov (a.a., s.31).

2.8 Kritisk granskning av metoden: validitet och reliabilitet

De validitetsaspekter som generellt är knutna till intervjustudier av detta slag är den egna forskarrollens betydelse, men främst kanske också en diskussion om forskningsplanens validitet, där urval, metodik, datamaterial och tolkningar samt analytiska angreppssätt ingår (Dalen, 2007, s.115). I den här studien anser vi att validiteten är relativt hög. Det har vi uppnått genom att använda oss av djupgående intervjuer istället för enkäter, vilket bör bidra till att studien får hög träffsäkerhet. Informanterna får under dessa förutsättningar i högre utsträckning möjlighet att utveckla sina svar. Detta bidrar också till intersubjektivitet mellan intervjuare och informant. Det är en nödvändighet för att inte informantens sammanhang och svar ska misstolkas och förvanskligas, vilket avsevärt riskerar att sänka validiteten. För att minimera brist på intersubjektivitet var vi båda närvarande vid samtliga intervjuer.

Utifrån vår forskningsplan föll valet på informativa intervjuer, eftersom vi ville undersöka informanternas synsätt rörande aktuell utveckling inom anknytningsteorin och dess relevans för socialt arbete. Det är möjligt att det i sig innehåller vissa tillkortakommanden. Det är svårt att utvärdera om forskningsplanen generellt svarar för att på bästa sätt isolera träffsäkerheten. Kunde vi ha gjort på ett annat sätt, kunde vi ha valt annorlunda? Denna typ av frågor är naturliga, men också viktiga för att reflektera över resultatets kvalitet trots att det inte går att ge några konkreta svar. En ytterligare aspekt som påverkar både validitet och reliabilitet är forskarens inverkan på respondenten. Vi har ingen anledning att tro att informanterna far med osanning vad gäller sina svar i generella ordalag. Däremot kan det uppstå en prestigeförvrängning, det kan finnas incitament som gör att en informant hellre svarar att hans eller hennes arbete har relevans snarare än det omvända. Vi har fått svar på de forskningsfrågor vi sökt svar på, så därför anser vi att tillförlitligheten generellt är hög. Reliabilitetsgraden för denna studie avgörs i graden av överensstämmelse, det vill säga reproducerbarhet. Övergripande kan vi säga att studien håller relativt låg reliabilitetsgrad. Det beror på flera aspekter. Det stora problemet springer naturligtvis ur karaktären på frågorna. Vi frågar om kvalitativa svar, vilka i någon mening blir just kvalitativa och unika. Urvalet är också litet och inte randomiserat, vilket oavhängigt leder till att *samma* studie vid en annan tidpunkt leder till ett annat resultat. Det är ovanligt att kvalitativa studier är mycket reliabla. Det är viktigt att ha i åtanke att detta faktum också påverkar generaliserbarheten i studien som helhet.

2.9 Genusperspektiv.

När vi som forskare kom i kontakt med anknytningsteorin påverkades vi starkt utifrån vår egen forskarroll men också utifrån en föräldraroll. Frågor som uppkom var bland annat: Vilka farhågor föreligger med denna teori? Förlägger man med automatik det yttersta ansvaret på modern för barnets kommande anknytningsutveckling? Hur ser man på vem som är den primära anknytningspersonen? Finns det skillnader i tvåkönade respektive samkönade parförhållanden? Om det finns skillnader är det då mer jämnt fördelat i ett samkönat föräldraförhållande? Vi insåg snabbt att dessa frågor kunde bli en egen uppsats.

Genusperspektivet, vars fokus riktas såväl till kvinnor som till mäns kulturella och sociala skillnader i beteende med hänsyn till deras livserfarenheter, rättigheter och ansvar, är viktigt. Våra informanter ansåg att det riktas kritik mot anknytningsteorin från feministiskt håll.

Kritiken bestod främst i ett skuldbeläggande av modern, när något går fel i barnets anknytningsbeteende. Den kritiken är missvisande, ansåg flera eftersom både teorins förgrundsgestalt John Bowlby och sedermera Mary Ainsworth visserligen pratade om den primära anknytningspersonen som mamman, men de gjorde det utifrån rådande kontext. Man utgick från att det med nödvändighet behövde vara en moder som stod för den första nära relationen till barnet. Ett viktigt bidrag från anknytningsteorin, som den är utformad idag, är att forskningen och teorin visar på att det inte spelar någon avgörande roll vem personen är som tar på sig att vara omvårdare till barnet. Den springande punkten är att vårdaren gör sig tillgänglig för barnets signaler och behov. Man påstår inte heller att kärnfamiljen skulle vara den naturliga situationen för hur anknytning utvecklas utan de flesta anser tvärtom att det är ett problem att kärnfamiljen bara erbjuder en eller två anknytningspersoner. Ur evolutionssynpunkt har det oftast funnits betydligt fler naturliga anknytningspersoner för barnet än vad kärnfamiljer kan erbjuda.

2.10 Forskningsetiska överväganden

Vår första kontakt med informanterna var via e-post, vilket omedelbart ställde oss inför en rad forskningsetiska överväganden. Vi stod inför uppdraget att säkerställa ett etiskt förhållningssätt, ge tillräckligt med information om vårt syfte med studien och samtidigt motivera informanterna att delta i vår undersökning. Vi löste uppgiften genom att säkerställa informationskravet (SFS 2003:460, 16 §) redan vid e-post tillfället och samtyckeskravet (SFS 2003: 460, 17 §) konfidentialitetskravet (SFS 2003:460, 12 §) och nyttjandekravet (SFS 2003:430, 12 §) vid intervjutillfället (Forskningsetiska principer 2002). För att komma tillrätta

med motivationsaspekten tog vi reda på vad varje informant bidragit med inom sitt område och skrev och berättade varför vi ville intervjua just honom eller henne. Dessutom bidrog vår handledare med ett följebrev som gav extra tyngd angående vår seriositet (se bilaga 1).

För att säkerställa att informationskravet för våra informanter till fullo uppfylldes delgav vi dem syftet med uppsatsen, huvudmannen för uppsatsen (Ersta Sköndals högskola), hur uppsatsen kommer att användas, att deltagandet är frivilligt och kan avbrytas när som helst och möjligheter för deltagarna att läsa och eventuellt korrigera egna citat som vi använder oss av i uppsatsen (Dalen, 2007, s.22). Varje informant hade fem arbetsdagar på sig, från att materialet kommit dem tillhanda, till att korrigera de citat vi valt att ta med för studien. En viktig etisk aspekt har varit att alla som vi har citerat, ska kunna läsa uppsatsen och känna sig säkra på att de inte har blivit felciterade (Rosenqvist & Andrén, 2006, s.60).

Vi fick ägna forskningsetiska aspekter som konfidentialitet och sekretess särskild eftertanke och en hel del diskussion, eftersom det innebär att obehöriga inte skall kunna få tillgång till information som forskaren samlat in så att studieobjektens identitet kan röjas. Garantier för anonymitet måste också säkerställas, vilket innebär att material är aidentifierat så att inte ens forskarna kan känna igen sina forskningsobjekt (Neuman, 2006, s.138). Det fanns omfattande svårigheter för oss att skydda informanternas identiteter och frågan var om det egentligen var nödvändigt eftersom intervjufrågorna inte var av privat eller etiskt känslig karaktär. Vi vände oss främst till informanterna för att de redan var betydelsefulla namn inom fältet och vi ville endast fråga dem om deras professionella åsikter inom sina arbetsområden.

Efter diskussion bestämde vi oss för att helt enkelt fråga informanterna själva om samtycke till studien utan att erbjuda vare sig anonymitet eller konfidentialitet. Här fick vi samtliga intervjupersoners samtycke och detta spelades också in på band. Eftersom vi genomför forskning som bedrivs på grundnivå och inom ramen för högskoleutbildning blir inte etikprövningslagen: Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor tillämplig.

2.11 Presentation av intervjupersonerna (i alfabetisk ordning)

Johan Cullberg (JC) är psykiatriker, psykoanalytiker och professor emeritus i psykiatri vid Ersta Sköndal Högskola i Stockholm och en av förgrundsgestalterna inom svensk psykiatri. Han har skrivit flera böcker som används som läroböcker, bl.a. *Kris och utveckling* (1975), *Dynamisk psykiatri i teori och praktik* (2000) och *Psykosor: ett integrerat perspektiv* (2005). Senast är han aktuell med *Mitt psykiatriska liv* (2007). Dessutom har han skrivit flera böcker

om kända författare. JC är känd för många projekt inom svensk psykiatri, framför allt Nackaprojektet i Stockholm. Han har under sin yrkeskarriär mångårig erfarenhet inom psykiatrin. Vid kvinnokliniken på Karolinska Institutet forskade han om hormoners effekter på psyket och skrev en avhandling om kvinnors beroende av könshormoner för sitt psyke. Han har publicerat en mängd artiklar i aktuella dagstidningar och i medicinsk/psykologiska vetenskapliga tidskrifter.

Per Granqvist (PG) är docent och lektor i psykologi vid Stockholms universitet, med specialitet i utvecklingspsykologi. Han disputerade i psykologi år 2002 med en avhandling om anknytning och religiositet. PG har i ett stort antal studier studerat samband mellan anknytningsprocesser och religiositet hos barn, ungdomar och vuxna. För närvarande arbetar han med ett stort longitudinellt projekt i Uppsala, där han och hans medarbetare har följt barn från de var nyfödda till unga vuxna, där anknytningsteorin är ett av de primära områdena. Han är också medförfattare till böckerna *Anknytningsteori* (2006) och *Anknytning i praktiken* (2008). Därutöver har han skrivit ett kapitel om anknytning och religiositet för den andra utgåvan av *The Handbook of Attachment*, som publicerades av Guildford under år 2008.

Birthe Hagström (BH) är förskolelärare/speciallärare och har en grundläggande psykoterapi- och familjeterapiutbildning. Hon har mångårig erfarenhet inom barnpsykiatrin. BH har arbetat som chef för en specialenhet inom barnpsykiatrin. Hon har varit med och utvecklat en behandlingsmodell där man arbetar med samspelet mellan föräldrar och barn, från graviditeten och upp till fyra års ålder. I slutet av 90-talet startade BH ett samverkansprojekt kring barn till föräldrar med psykisk ohälsa. BH disputerade 2010 med sin avhandling *Kompletterande anknytningsperson på förskola. Den beskrivs under avsnitt 4:3.*

Magnus Kihlbom (MK) är barn och-ungdomspsykiatriker, psykoanalytiker, och före detta överläkare på Ericastiftelsen. Han har arbetat bland annat inom missbruksvård och med narkomanvårdsärenden inom socialstyrelsen. MK har mångårig erfarenhet som barnpsykiatriker inom BUP, är privatpraktiserande psykoanalytiker och överläkare på Ericastiftelsen. MK är författare till boken *Den eviga familjen* (1981) och medförfattare till bland annat *Uppgift förälder* (1994) och *Ta föräldrar på allvar* (2010). Efter pensionen, år 1999, fördjupade han sig i den aktuella utvecklingen inom spädbarnsforskningen, vilket ledde till granskning av den svenska förskolan och den påfallande bristen på psykologiskt perspektiv i förskolans läroplan, vilket föranledde att han, tillsammans med två andra, skrev

boken *Förskola för de allra minsta på gott och ont* (2010). MK har publicerat en mängd artiklar i vetenskapliga tidskrifter.

Pia Risholm Mothander (PRM) är leg. psykolog, leg. psykoterapeut, specialist i klinisk psykologi, fil.dr och universitetslektor i utvecklingspsykologi vid Stockholms universitet. Hon har tidigare under många år arbetat inom BUP med blivande föräldrar och familjer med små barn och som privatpraktiserande psykoterapeut. PRM är författare till boken *Mellan mor och barn* (1994) och har, tillsammans med Leif Havnesköld, skrivit *Utvecklingspsykologi – psykodynamisk teori i nya perspektiv* (1995/2002). Hon är också medförfattare till böckerna *Anknytningsteori* (2006) och *Anknytning i praktiken* (2008). PRM har medverkat som barnpsykologisk expert i TV- och radioprogram och månadspress samt skrivit en mängd artiklar i barnpsykologiska frågor.

Göran Rydén (GR) är leg. psykoanalytiker, överläkare och sektionschef för Affektiva sektionen inom Norra Stockholms psykiatri och sakkunnig inom neuroforskning. Han har tidigare under många år arbetat med psykoterapier och har varit med och startat upp ett behandlingsteam för patienter med borderline personlighetsstörning på Huddinge sjukhus. Han bedriver forskning inom Affektiva sektionen om bl.a. affektiv dysreglering. GR handleder i MBT-behandling (Mentaliseringsbaserad terapi), vilken är en anknytningsbaserad behandlingsform, för personal vid Beroendecentrum i Stockholm. GR är författare till boken *Mentalisering: att leka med verkligheten* (2008).

Tor Wennerberg (TW) har sin bakgrund som skribent och översättare inom journalistik. Han har bl.a. skrivit artiklar och essäer i *Psykologtidningen*, *Dagens Nyheter* och *Aftonbladet*, där han introducerat anknytningsteorin för en bredare publik. Han utbildar sig nu till psykolog vid Stockholms universitet och har påbörjat sin PTP- tjänst. TW är författare till boken *Vi är våra relationer, om anknytning, trauma och dissociation* (2010). Boken presenterar den senaste forskningen från 2000-talets början om anknytningsteori och relationer. TW engagerar sig i utvecklingen och forskningen om desorganiserad anknytning.

3. Teori och forskningsgenomgång

Anknytningsteorin torde vara det kunskapsperspektiv som för närvarande är det kvantitativt snabbast växande forskningsfältet inom t ex psykologin. Vi har också ansett det angeläget att i vår uppsats försöka spegla denna kunskapsexpansion och denna kunskapsfördjupning genom att påvisa huvuddragen i denna utveckling. Samtidigt står vi inför ett annat problem, som ju är en utmaning, att litteraturen om barns anknytning till primärojektet/primärojekten inom socialt arbete är nästan obefintlig. Det finns inte ens en handfull forskare inom socialt arbete som ägnat uppmärksamhet åt detta kunskapsfält. Denna starka ojämnavikt kommer naturligtvis att avspeglas i vår genomgång av den för vår uppsats relevanta litteraturen!

Vi har letat i flera olika databaser för att hitta relevant vetenskaplig litteratur i ämnet. En sökning i Libris databas på sökordet: anknytning gav oss 708 träffar. En utökad sökning i samma databas på sökorden: anknytning + socialt arbete gav oss två träffar på böcker, men inga artiklar. Dessa böcker visade sig vara av mer generell karaktär, men de införskaffades och genomlästes ändå. För att söka information om det internationella kunskapsläget har vi främst använt oss av PsycInfo:s databas. På sökordet attachment fick vi inte mindre än 55750 träffar och dess trättades ner till 1461 när vi ändrade sökorden till disorganized attachment. Vi har tagit del av många av de artiklar och böcker som vi funnit i denna sökning och dessa redovisas under första hälften av teoriavsnittet. För att ytterligare minimera och precisera vår sökning lade vi till sökordet mentalization och fick in 157 träffar varav 40 är relevanta böcker inom ämnet. Slutligen minskade vi ner underlaget ytterligare genom att använda oss av sökorden: Disorganized attachment + mentalization + social work och fick därmed 21 träffar på aktuell litteratur och 9 träffar på angelägna artiklar. Dessa böcker och artiklar har vi till olika omfattning tagit del av utifrån dess relevans till vårt ämne. Till exempel gjorde vi avgränsningen att inte ta del av artiklar som handlade om våld och sexuella övergrepp inom anknytningsrelationen. Databasen Social services abstracts/Sociological abstracts, som fokuserar på aktuell forskning inom socialt arbete, gav oss 1978 träffar på ämnet attachment + social work, vilket trättades ner till 5 träffar när sökorden utökades till disorganized attachment + mentalization + social work. Inga av dessa träffar ansåg vi var relevanta för vår studie.

Sammanfattningsvis har vi funnit en hel del litteratur och artiklar i ämnet. Ju mer specialiserade vi har varit i våra sökningar ju färre träffar har vi av naturliga skäl fått. Aktuell utveckling inom anknytningsteorin är för närvarande inne i ett mycket expansivt läge och vår litteratursökning ger oss ytterligare argument för att anta att den information vi söker i

huvudsak kommer att finnas i engelskspråkig litteratur. I vår så kallade *spaning*, för att utforska ämnesområdet närmare deltog vi i två seminarier i Stockholm med fokus på den nya aktualiserade forskningen inom anknytningsteorin (Dalen, 2007, s.29).

För att göra det möjligt för läsaren att kunna följa med i vår beskrivning av anknytningsteorin, affektteorin och forskningsutvecklingen inom dessa områden och så långt som möjligt redovisa den på ett lättåtkomligt och överskådligt sätt behöver vi göra vissa avgränsningar. Vi kommer inte att skilja på teori och forskningsgenomgång eftersom det inte finns någon naturlig klar skiljelinje mellan dessa. Utvecklingen är så expansiv och accelererande att vi inte anser detta ens möjligt. Vi kommer av utrymmesmässiga skäl att endast kortfattat beskriva anknytningsteorin och affektteorin för att mer koncentrera oss på de komplicerade teoretiska sammanhangen, eftersom det är just när teorierna möts som de får tyngd.

Den teori som vi anser är viktigast för att belysa forskningsfrågan är framför allt anknytningsteorin för att därefter följas av affektteorin. Det finns en viktig poäng i detta förfarande. De anknytningsmönster som kommer att beskrivas under teoriavsnittet är på ett sätt kognitiva strukturer, men genom att också undersöka sambandet mellan dessa och den affektiva utvecklingen möjliggörs en vidare förståelse för anknytningsmönstrens betydelse. Vår ambition med teorigenomgången är att också ta detta samband ett steg vidare och undersöka hur detta samband i sin tur påverkar barnets kognitiva utveckling, intersubjektivitet och mentaliseringsförmåga. Under tillämpningen av teorin kommer vi senare att beskriva tre olika behandlingsmodeller där dessa teorier och begrepp ligger som grund. De är dessa komplicerade samband som vi nu ger oss i kast med att förklara.

3.1 Anknytningsteorins expansiva utveckling

Den teoretiska utvecklingen inom det psykologiska och psykosociala kunskapsfältet, som rubriceras som anknytningsteori, är för närvarande mycket intensiv. Ett bevis för detta finns i index i boken *Handbook of attachment*, som är den mest sammanfattande inom området (Cassidy & Shaver, 2008). Omkring 5000 forskare finns representerade och de är naturligtvis endast ett urval av alla de som är sysselsatta inom forskningsfältet. En viktig anledning till denna utveckling är att teorin kopplar samman mentala processer med mätbara beteenden, vilket gör att det bildas en bro mellan tidigare skilda discipliner såsom experimentell och psykoanalytisk psykologi. Den här utvecklingen innebär att tidigare skilda discipliner börjar tillägna sig verktyg för att närma sig varandra. Ett exempel på detta är den nya psykologiska disciplin som enligt Hart (2008) kallas för neuroaffektiv utvecklingspsykologi. Dess grund är

epistemologiskt dubbelbottnad eftersom psykologiska teorier ofta bygger på observationer, analyser och tolkningar (hermeneutisk tradition) medan neurovetenskapen använder sig av exakt, validerad, mer mätbar kunskap (positivistisk tradition). I denna nya vetenskap möts psykologi, filosofi och naturvetenskap, det subjektiva med det objektiva. Förhoppningen bland forskare och teoretiker är att den nya disciplinen skall kunna ge en mer djupgående och kanske även en mer nyanserad bild av hur vi människor blir till i samspel mellan arv och miljö.

Vi vill poängtera att tusentals forskare är inblandade i fältet och det är långt kvar innan exakta händelseförlopp kan beskrivas och teorierna har nått så hög validitet att de i sin helhet är konkret användningsbara. Samtidigt finns det som vi visar under tillämpningsavsnittet (4) redan metoder där stora delar av teorin praktiseras. På många sätt kan detta nya forskningsfält beskrivas som heuristik, vilket innebär att forskare skapar teoretiskt hypotetiska modeller som visserligen är förankrade i empirin men går bortom vad empirin tillåter. Ett exempel är teoretikern och forskaren Allan Schore (2003) som bidrar med en modell som visar hur psykiska trauman snedvrider hjärnans utveckling hos ett barn i en bristande psykosocial och fysisk miljö. Den här modellen är intressant, eftersom den dels belyser vikten av en god anknytningsmöjlighet för det enskilda barnet och dels ger förklaringar till varför brister i tidig hemmiljö får så långtgående konsekvenser. Forskare vet ännu inte om dessa samband är empiriskt hållbara men forskningen inom området hitintills tyder på detta.

3.2 Anknytningsteori

Anknytningsteorin handlar om hur det tidiga samspelet mellan barnet och dess vårdare utvecklas, internaliseras och blir till *inre arbetsmodeller* som barnet kan använda sig av vid relaterandet till andra än den primära vårdaren (Holmqvist, 2007, s.87). Anknytningsteorin handlar också om hur störningar i denna process kan hämma eller skada barnet permanent (Broberg et al., 2008, s.216). Teorin har sina rötter i evolutionsbiologin där ett adekvat anknytningsbeteende hos spädbarn ses som ökade möjligheter till överlevnad i en farofylld värld (Broberg et al., 2006, s. 44). Dess grundare var den engelske läkaren och psykoanalytikern John Bowlby och teorin växte fram på 1950-talet vid Tavistockinstitutet i London.

Under efterkrigstiden lades det liten vikt vid primärrelationens betydelse för ett barns utveckling. Det viktigaste behovet hos ett barn var att det fick mat och relationen till vårdaren sågs mera som en biprodukt vid matandet (Kobak & Madsen, 2008, s.24). Bowlby tog avstånd från det rådande synsättet och fick i uppdrag av World Health Organization (WHO)

att göra en sammanställning av små barns psykiska hälsa. Bakgrunden var att många av dem tvingats till långvariga separationer från sina föräldrar under andra världskriget och nu stod det engelska samhället inför en enorm återintegrering av barn som var traumatiserade både av kriget men också av utdragna separationer (a.a., s.25). Han genomförde också en studie bland missanpassade pojkar, där han undersökte deras uppväxt, och fann att alla hade en historia som karaktäriserades av en avbruten relation till primärvårdaren. Bowlby drog då slutsatsen att barn föds med ett motivationssystem som predestinerar dem till att söka närhet och skydd (Sonny- Borgström, 2005, s.154) och att de har en medfödd beredskap för social interaktion (Fonagy, 2007, s.13). Spädbarnet och den närmaste vårdaren utvecklar en anknytning oberoende av kvaliteten på relationen. Denna relation formar hur individen under återstoden av livet förhåller sig till närhet, beskydd och omsorg kontra autonomi, utforskande och förmåga att lita på egen styrka (Wennerberg, 2010, s.15). En *inre arbetsmodell* skapas som består av mentala representationer av både primärvårdaren, barnet självt, relationen dem emellan samt av förväntad respons på barnets eget anknytningsbeteende (Broberg et al., 2006, s.130).

3.2.1 Främmande situationen

Tillsammans med forskarkollegan Mary Ainsworth utvecklade Bowlby under 1970-talet anknytningsbegreppet. Ainsworth hade tidigare utvecklat en forskningsmetod för att mäta olika typer av anknytningsbeteenden hos barn genom den så kallade *främmande situationen* (Fonagy, 2007, s.18, Prior & Glaser, 2006, s.96). Det är en metod som tar 20 minuter att genomföra och består av åtta miniepisoder. Barnet utsätts för två kortare separationer från vårdaren (uteslutande mammor i denna studie) och därefter studerar forskarna barnets reaktioner när föräldern kommer tillbaka. Utifrån barnets förmåga att kunna tillgodogöra sig föräldrarnas närvaro för att återfinna känslomässig balans kategoriseras barnen i tre undergrupper (Broberg et al., 2008, s.141).

Ainsworth insåg tidigt att det inte var separationen i sig som var det viktiga utgångspunkten för förståelsen av barnens reaktioner i *främmande situationen* utan mammans förväntade beteende eller förutsägbarhet för barnet (Fonagy, 2007, s.19). Det här är en mycket viktig iakttagelse som blir tydlig när vi senare lägger till affektteorin i forskningsgenomgången och visar på dess betydelse för barnets fortsatta möjlighet till affektreglering. Under gynnsamma förhållanden, när omvårdnaden präglas av övervägande positiva upplevelser, uppdateras den inre arbetsmodellen kontinuerligt och hjälper barnet att orientera sig i omvärlden. Det omvända gäller däremot för barnet när de *negativa*

upplevelserna av omsorgen dominerar. Under dessa omständigheter tvingas barnet att anpassa sig primärt till föräldrarnas behov och inte till sina egna. Barnet befinner sig då i en situation där det blir nödvändigt att lära sig att *läsa* föräldrarnas behov av hur han eller hon skall vara för att uppnå mest närhet, beskydd och omsorg. (Broberg et al., 2008, s.24). En trygg anknytningssituation kräver alltså en emotionellt tillgänglig vårdare som känner av både barnets behov, men också dess mentala tillstånd (Masterson, 2005, p.107).

Om man ser människan som relationellt styrd och som innehavare av två grundläggande existentiella behov, det ena behovet är att komma andra nära och det andra är att få skilja ut sig och bli separat, så kan man anta att något viktigt sker just när barnet tvingas överge sina behov till förmån för föräldrarnas (Wennberg, 2010, s.15-20). Psykoanalytikern Karen Horney beskriver denna känslomässiga övergivenhet som en *grundångest*. Barnet lär sig tidigt undertrycka verkliga känslor och måste följaktligen förhålla sig till andra så att dess *grundångest* inte ökar (Horney, 1953, s.12). Dessa konsekvenser fångar den otrygga anknytningens dynamik och den fortsatta utvecklingen hos det enskilda barnet ter sig helt skiljaktig beroende på om barnet behöver uppleva denna *grundångest* eller inte (Wennberg, 2010, s.19).

3.2.2 Olika anknytningskategorier

Ainsworth introducerade 1978 tre olika kategorier för anknytningsbeteenden, *trygg-*, *otrygg-undvikande-* och *otrygg-ambivalent anknytning*. Dessa tre anknytningsmönster kategoriseras alla som *organiserade*, det vill säga samspelet mellan vårdaren och barnet har varit tillräckligt begripligt och konsekvent så att inre fungerande arbetsmodeller har kunnat konstrueras av barnet. Anknytningsmönstren har följt en logik som gjort det möjligt för barnet att kunna förutse vårdarens förväntade beteende (Broberg et al., 2008, s. 142-144). Det betyder inte att lidandet inom de kategorier som betecknas som *otrygg-undvikande* eller *otrygg-ambivalent* är litet utan endast att de organiserade anknytningskategorierna ger bättre förutsättningar för psykisk hälsa. Senare vidareutvecklade forskarna Main & Salomon (1986) anknytningsteorin med ytterligare en kategori, den fjärde, som benämns som den *desorganiserade anknytningen*. Vi återkommer snart till denna senare kategori eftersom den tillhör aktuell utveckling inom anknytningsteorin och därmed det område som vi särskilt vill behandla i denna uppsats.

I främmandesituationen visar ungefär 60 till 70 % av barn i normalgrupper upp ett *tryggt anknytningsbeteende* (Broberg et al., 2008, s.143) som karaktäriseras av upplevd smärta hos barnet vid separation från vårdaren (Fonagy, 2007, s.28). Vid återförening kan barnet använda vårdaren för att återvinna känslomässig balans (Prior et al., 2006, s.102). Barn som har

utvecklat en *otrygg -undvikande anknytningsbeteende* uppvisar litet behov av vårdaren som trygg bas. Det innebär inte att barnet har ett obetydligt behov av vårdaren utan att det har utvecklat en deaktiverande anknytningsstrategi för att kunna behålla vårdaren så nära sig som möjligt. De har erfarenhet att deras uttryck för behov av närhet skrämmer vårdaren som därmed ökar avståndet till dem (Wennerberg, 2010, s.55). I västvärlden uppvisar cirka 15 till 25 % av barn i normalgrupper detta beteende. Sista kategorin bland de organiserade mönstren är *otrygg ambivalent anknytningsbeteende* och ungefär 5 till 15 % av barn i normalgrupper i västvärlden har denna hållning (Broberg et al., 2008, s.144). Barn som uppvisar denna form av anknytningsbeteende visar sorg och smärta vid separationer från vårdaren men låter sig inte tröstas vid återförening. De har maximerat sitt anknytningsbeteende för att säkerställa uppmärksamhet från vårdaren (Fonagy, 2007, s.28) men kontakten innebär inte att anknytningsystemet deaktiveras (Broberg et al., 2008, s.144). Även om vårdaren är fysiskt närvarande är det som om barnet inte upplever sig bli sett (Wennerberg, 2010, s.56).

3.2.3 Desorganiserad anknytning

Flera forskare efter Ainsworth upptäckte att det fanns barn i tidigare studier som inte hade gått att kategorisera eftersom de inte stämde in på de organiserade anknytningsbeteendemönstren (Broberg et al., 2008, s.145). Det som skilde en del av dessa barn åt från de med organiserat anknytningsbeteende var att barnen uppvisade rädsla i samspelet med vårdaren (Hesse & Main, 2006).

Den fjärde och sista kategorin, den *desorganiserade anknytningen*, är den kategori som vi kommer att uppehålla oss vid mest i denna uppsats eftersom forskning har visat att den har stark korrespondens med senare uppvisad patologi. Starka bevis för detta finns i Minnesotastudien *The Development of the person*, av forskaren Sroufe. Det är dock tveksamt om osäkerhet i anknytningsrelationen ensamt kan orsaka psykopatologi men det ökar med all sannolikhet benägenheten (Sroufe et al., 2006, s.67).

I en normalpopulation uppvisar ungefär 5 till 20 % av barnen ett anknytningsmönster som kan kategoriseras som *desorganiserat* (Goldberg, 2000; Howes, 1995; Main & Hesse, 2006; van IJzendoorn et al., 1999). I riskgrupper, vilka ofta är aktuella inom socialtjänsten, kan uppemot 80 % uppvisa denna form av anknytningsbeteende (Broberg et al., 2008, s.145). Om andelen barn med desorganiserat anknytningsbeteende är så hög som upp till 20 % av normalpopulationen borde inte allvarlig omsorgsbrist vara enda förklaringen till beteendet. Forskarna vet ännu inte men spekulerar i möjligheten att en del barn under lugna och trygga förhållanden uppvisar andra mer organiserade anknytningsmönster som vid otrygga

omständigheter förändras. Det skulle utifrån detta perspektiv kunna vara helt möjligt att många barn har med sig ett organiserat anknytningsbeteende, om än inte stabilt, som möjliggör ett välfungerande beteende i de allra flesta sammanhang men under svåra situationer bryter det *dissociativa* beteendet i den *desorganiserade* anknytningsrelationen igenom (a.a., s.145). Det kan också finnas vissa känsliga perioder i ett barns liv när de är extra känsliga för vårdarens tillgänglighet. Till exempel visar forskning att allvarlig depression hos modern under de första åren av ett barns liv kan hämma tillväxten av frontalloberna och samtidigt ökar därför risken att utveckla ångestsymtom som dissociation (Dawson et al., 1997, s.179).

3.2.4 Dissociation

Begreppet *dissociation* är centralt i förståelsen av den desorganiserade anknytningsrelationen. Enligt psykologlexikon används detta begrepp huvudsakligen om kraftiga blockeringar i personligheten som gör delar av denna otillgängligt för medvetandet (Egidius, 2005, s.139). Ett sätt att tänka omkring *dissociation* är att det handlar om brist på psykisk integrering och att det handlar om att kunna förflytta sig till ett annat medvetandetillstånd när den psykiska smärtan blir för outhärdlig (Wennerberg, 2010, s.131). Bowlby inför här begreppet *segregerade mentala modeller* som innebär att ett barn som är ytterst ansträngt i anknytningsrelationen tvingas lagra samspeleminnen med vårdaren i separata minnessystem. Dessa system har ingen inbördes kontakt med varandra och hålls mer eller mindre avskilda från den egna personligheten (Bretherton & Munholland, 1999, p.106). Här skapas grunden för dissociation eftersom splittring av personligheten är enda lösningen på anknytningsparadoxen samtidigt som den yttre olösliga konflikten flyttas in till barnets medvetande (Wennerberg, 2010, s.179). Forskare som van IZendoorn (1997) har funnit ett starkt samband mellan kraftiga brister i omsorgsförmågan hos vårdaren och utveckling av desorganiserad anknytning (a.a., s.177).

Barn, som har utvecklat desorganiserat anknytningsbeteende, uppvisar ofta tillsynes oförklarliga och motsägelsefulla beteenden i främmande situationen, såsom att bli helt stela och orörliga eller bete sig förvirrat vid återförening med vårdaren (Sonnby-Borgström, 2005, s.176). Det kan även finnas starka inslag av kontroll från barnets sida gentemot vårdaren omväxlande med skrämt men också skrämmande beteende (Fonagy, 2007, s.152). Det tycks som om vårdaren inte upplevs av barnet som en källa till trygghet utan snarare som en orsak till rädsla (Sonnby-Borgström, 2005, s.176). Det desorganiserade barnet befinner sig nu i en

olöslig biologisk paradox. Barnet behöver dra sig undan om föräldern upplevs som skrämmande samtidigt som ett ökat avstånd till föräldern aktiverar barnets anknytningsystem (Grossmann et al., 2006, s.287). Paradoxen skapar en traumatisk stress som i förlängningen innebär ett totalt sammanbrott i barnets förmåga att processa och förstå sig själv och sin omgivning (van der Kolk, 2005, s.5). Här inför Lyons-Ruth begreppet *interpersonal developmental trauma* som en betoning av att det är ett utvecklingsmässigt trauma som sker i anknytningsrelationen (Lyons-Ruth, et al., 1999). Vi återkommer till detta under avsnitt 3.5.2.

3.2.5 Adult attachment intervju

Genom främmande situationen möjliggjorde Ainsworth studier av anknytningsmönster och därmed barns strategier för att nå affektreglering (förklaras vidare under affektregleringsavsnittet). Main vidareutvecklade främmande situationen för att även kunna kategorisera anknytningsmönster hos vuxna i mätinstrumenten *Adult Attachment Intervju(AAI)*. Intervjupersonerna poängsätts utifrån hur sammanhängande, tydlig och metodisk deras berättelse omkring deras barndom är. Exempelvis kan vuxna med desorganiserat anknytningsbeteende bli tysta mitt i en berättelse för att plötsligt fortsätta som om ingenting har hänt eller referera till en viktig anknytningsperson som levande även om personen ifråga varit död sen en längre tid. (Fonagy, 2007, s.31).

Det visade sig finnas betydande samband mellan beteendemönster hos barn som kunde kategoriseras i främmande situationen och vuxnas mentala strategier för affektreglering vid relationer där anknytningsbaserade känslor uppstod. Det här var ett avgörande genombrott eftersom det nu blev möjligt att studera hur anknytningsmönster överförs mellan generationer (Main et al. 1985). van Ijzendoorn (1995) har i 14 olika undersökningar visat på ett tydligt samband mellan vårdgivarens AAI- berättelse och barnets framtida anknytningskategorisering, även innan barnet har fötts (Fonagy, 2007, s.32).

Om anknytningsrelationen präglas av ett desorganiserat beteende upp till barnet börjar skolan kan det räcka för att en anknytningsöverföring mellan generationer skall utvecklas utan att ytterligare traumatiska händelser behöver inträffa (a.a., s.15). Bowlby poängterade också vikten av en god anknytningsrelation för utvecklandet av högre kognitiva funktioner hos den enskilda individen (Rutter, 2008, s.959).

3.2.6 Kritik mot anknytningsteorin

Kritik mot anknytningsteorin riktas från vetenskapsteoretiskt håll. Det gäller inte anknytningsteorin i sig utan mer hur skapandet av teorier grundade på modeller som baseras

på både förenklingar och idealiseringar av särskilda aspekter av en konkret situation. Stor risk föreligger att modellen i sig uppfattas som en representant för verkligheten om inte ett kritiskt förhållningssätt anammats. Visserligen grundar sig anknytningsteorin i välutforskad empiri men den viktiga skillnaden mellan en modell och en teori behöver behållas både levande och i blickfånget för att vi inte skall låta oss dras med i en reduktionism som inte gynnar vetenskapliga intressen (Elzinga, 2009, s.121).

När det gäller anknytningsteorin skulle man kunna tänka sig att det likväl finns flera kategorier som ännu inte uppmärksammats, underkategorier som påverkar beteenden som vi ännu inte känner till, att barnet kan ha flera pågående viktiga anknytningsrelationer som används på olika sätt utifrån olika behov, att mätinstrumenten är för grova, att det föreligger socialkonstruktivistisk omedvetenhet eller att tolkningsmöjligheterna är påverkade av forskarens egen anknytningstillhörighet.

Kritik mot anknytningsteorin kommer också från feministiskt håll. De flesta studier som genomförts inom anknytningsteorins ramar har varit koncentrerade på mor- och barn relationen. Faderns roll som anknytningsperson har på senare år börjat studeras mer ingående och resultaten visar att de inre arbetsmodellerna utvecklas olika beroende på skilda samspeletsrelationer mellan mor- och barn relationer och far- och barn relationer (van Ijzendoorn, 1997) men poängterar att båda relationer är viktiga för barnet (Grossmann et al., 2006, s.131). Ytterligare studier där andra relationer studerats är: flera vårdare (Howes & Spiekes, 2008) och förskolepersonal som fungerar som kompletterande anknytningsperson (Hagström, 2010).

3.3 Affektteori

Från ett biologiskt och evolutionärt synsätt har affekterna uppfattats som en motivdriven handlingsberedskap för att kunna möta problem som uppstår i samspel med omgivningen. Affekterna fungerar som ett slags förberedande instans som gör kroppen beredd på att agera. De vägleder oss att uppmärksamma, bedöma och organisera information samt hur agerandet skall utformas adaptivt, allt beroende av den sociala kontexten. Grunden i det mänskliga värdesystemet är affekterna som gör att vi upplever världen som positiv eller negativ (Sonneby-Borgström, 2005, s.35).

Vi kommer att använda oss av Sonneby-Borgströms uppdelning av *affekter* som biologi, *känslor* som psykologi och *emotioner* som biografi eller minnen i vår fortsatta redogörelse av affektteorin (a.a., s.34).

Emotioner har uppstått i ett evolutionsmässigt perspektiv ur sammanhängande hjärnstrukturer hos däggdjuret. Emotioner har haft olika funktioner beroende på användningsområde. När socialt stöd blev viktigt för den egna överlevnaden kom emotioner att kopplas ihop med olika former av vokaliseringar. Anknäytningsemotioner utvecklades när djurungar föddes och de behövde omfattande omsorg för att överleva. Emotioner eller känslorna kopplades till ljud som till exempel skrik som påkallar omedelbar uppmärksamhet (Hart, 2008, s.184). Tomkins poängterade känslornas betydelse för våra uppfattningar om oss själva som också i förlängningen präglar vår kommunikation med andra (Holmqvist, 2007, s.201).

De basala emotioner, som en människa från födseln är utrustad med, är enligt Tomkins affektteori: intresse/upphetsning, förnöjsamhet/glädje, förvåning/övertäckning, fruktan/skräck, vrede/raseri, ledsnad/förtvivlan, skam/förödmjukelse och avsky/förakt. Han baserade sin teori på de universella ansiktsuttryck som är kopplade till speciella fysiologiska reaktioner. Till följd av detta har studier av ansiktsuttryck varit mycket viktiga i emotionsforskningen. Det finns betydande stöd för att emotioner kopplade till olika ansiktsuttryck inte är kulturellt betingade utan biologiskt förprogrammerade (Sonneby-Borgström, 2005, s.60).

Bowlby ansåg att känslor har stor betydelse i anknäytningssituationen. Många av de mest intensiva känslorna uppkommer i skapandet, underhållandet och avbrotten i anknäytningssituationer. De kan likställas med att bli förälskad, leva i en kärleksrelation och med att förlora en älskad person (Bowlby, 1979, s.130).

Kritik mot Tomkins sätt att använda sig enbart av ansiktsuttryck för att kategorisera affekter har framförts av Buck och Panksepp. De motsätter sig Tomkins ensidiga studier av ansiktsuttryck för att kategorisera emotionella system. Till exempel anser de att det också finns anknäytningsemotioner, dominansemotioner och underkastelseemotioner (Buck, 1999, Panksepp, 1998).

3.4 Affektreglering, intersubjektivitet och mentalisering

3.4.1 Affektreglering

Affekter skapas i relationer och därför spelar också affektregleringskapaciteten hos primärobjektet i anknäytningssituationen en avgörande roll för det lilla barnets fortsatta utveckling. För att förstå vad *affektreglering* är kan vi använda oss av begreppet *intoning*. Det handlar om att interagera på ett sensitivt sätt i samspelet med barnet så att vårdaren anpassar

sig till barnets känsloläge. Vårdaren kanske försöker stimulera barnets aktivitetsnivå när barnet verkar uttråkat likväl som hon eller han försöker lugna barnet när det är överstimulerat. På så sätt skapas en dans mellan barnet och vårdaren som ger en grund för barnets egen förmåga att stå ut med och ta hand om affekter (Calkins & Hill, 2009, s.233).

Fonagy (2002) betonar vikten av att barnet får möjlighet att bli medvetet om dess affekter för att också kunna begripa och ta hänsyn till andras affekter. Spädbarnets skiftande affektillstånd behöver speglas hos en viktig anknytningsperson för att barnet gradvis skall kunna upptäcka både sina egna känslor men även självtillstånd, det vill säga barnets inre tillstånd. Anknytningsrelationer som präglas av otrygghet och traumatiska händelser innebär att barnet förvägras möjligheter att förstå sina egna effekter och därmed vem han eller hon egentligen är (Rydén & Wallroth, 2008, s.83). Här uppstår viktiga traumatologiska skillnader som är angelägna att poängtera ur affektregleringssynpunkt. Ett barn som utsätts för traumatiska händelser såsom misshandel, övergrepp eller vanvård utsätts för stressituationer som är honom eller henne psykiskt övermäktiga, men forskarna spekulerar nu i att det kanske inte främst är händelsen i sig som orsakar traumat utan snarare bristen på affektreglering när traumat redan ägt rum. Barnet lämnas i ett outhärdligt känslomässigt tillstånd som barnet inte självt har lärt sig att reglera (Allen, 2001, 2005). Vi återkommer till detta under avsnitt 3:5.

3.4.2 Intersubjektivitet

Fonagy (2002) menar att anknytningsbeteendets evolutionära roll successivt har förändrats på grund av den mänskliga *intersubjektiviteten*. Intersubjektivitet är enligt Stern en förmåga att uppleva delaktighet i varandras nervsystem som i förlängningen skapar samhörighet. Det är också en motivationskraft till utveckling som ligger till grund för reflektion (Stern, 1985, s.27). Motivationskraften i intersubjektivitet ligger i den ömsesidiga relationen och handlar om tillfredställelsen i att vara i ett sammanhang tillsammans med andra (Rydén & Wallroth, 2008, s.98). Enligt anknytningsteorin är vår primära uppgift ur ett evolutionsperspektiv att överleva den hjälplöshet som präglar våra tidigaste år, för att senare reproducera oss och föra våra gener vidare till nästa generation (a.a., s.38). Anknytningsbeteendet drivs främst av en överlevnadsinstinkt och det är också anledningen till varför barn är predestinerade till anpassning både till föräldrarnas medvetna men också omedvetna behov.

Utvecklingen inom anknytningsteorin gör nu gällande att detta perspektiv behöver såväl utvecklas som förnyas. Ett rädslosystem som aktiveras vid separation och deaktiveras när föräldern återvänder är antagligen inte tillräckligt för att barnet skall få en samlad upplevelse

av att ha blivit förstådd på sina egna villkor (Wennerberg, 2010, s.99). Den biologiska evolutionen har inte i samma grad påverkat oss som den kulturella och språkliga evolutionen har gjort, menar anknytningsforskare som Lyons-Ruth (1999). Anknytningsbeteendet ser annorlunda ut hos oss människor i jämförelse med andra primater och forskare som Lyons-Ruth spekulerar i om det kan ha sin grund i intersubjektiva parametrar som inte kan deaktiveras på samma sätt som anknytningsbeteenden kan.

3.4.3 Mentalisering

I detta sammanhang har begreppet *mentalisering* skapats för att beskriva den inre process som sker i barnet när han eller hon så småningom utvecklar en förmåga att förstå andras avsikter och känslor även om de inte alltid är synliga. Ett annat sätt att uttrycka samma sak på är att människan som individ hela tiden tolkar både vårt eget men också andras beteenden utifrån vårt eget mentala tillstånd. Mentalisering är en slags ömsesidig inlevelse på ett psykologiskt plan som gör att vi känner igen oss i andra människor och förmågan att göra detta utvecklas successivt under hela vår barndom (Wennerberg, 2010, s.81).

Grunden för en utvecklad mentaliseringsförmåga är föräldrarnas adekvata spegling av spädbarnets skiftande affektillstånd (a.a., s.104). Det här är på många sätt en viktig och grundläggande färdighet, eftersom förståelsen för att andra individer har skilda avsikter, perspektiv och tolkningar av omvärlden är en förutsättning för mänskligt samspel. Empati bygger på många sätt på mentalisering (Holmqvist, 2007, s.92). Innebörden i mentalisering kan förstås som ett kontinuum från att agera och reagera direkt utan reflektion på en händelse till att i viss mån kunna begrunda och tänka på ett flexibelt sätt omkring samma händelse. Detta kan i sin tur utvecklas vidare till både en empatisk hållning och en realistisk anpassning för att slutligen resultera i en välutvecklad mentaliseringsförmåga (Broberg et al., 2008, s.302). Föräldrarnas förmåga att kunna mentalisera om sitt barn förutsäger mer än någon annan enskild faktor barnets möjlighet till en trygg anknytningsmöjlighet (Wennerberg, 2010, s.104).

Idag finns det många forskningsresultat där forskare har kunnat empiriskt belägga ett samband mellan trygg anknytning och god mentaliseringsförmåga vilket i sin tur ger förutsättningar för ett intersubjekt lärande (Fonagy, 2002; Holmes, 2006).

Sammanfattningsvis kan man säga att den psykologiska utvecklingen sker ur detta nya anknytningsteoretiska perspektiv utifrån och in. I anknytningsrelationen upptäcker barnet sina affekter som regleras av en tillgänglig och förstående vuxen. Genom denna process lär sig barnet att tolka sig självt men även andras självtillstånd och upplever därmed en delaktighet

och samhörighet som är förutsättningen för intersubjektivitet. Intersubjektiv upplevelse är förutsättningen för att kunna utveckla en förmåga att förstå och ta hänsyn till andras känslor och avsikter, det vill säga att mentalisera.

3.5 Aktuell utveckling inom anknytningsteorin och psykisk ohälsa

3.5.1 Paradigmskifte

Freuds driftsteori och Mahlers objektrelationsteori har tidigare legat som grund för den utvecklingspsykologi som har tillämpats inom socialt behandlingsarbete. Lyons-Ruth för ett intressant resonemang där hon jämför Mahlers (1979) inflytelserika teori om barns psykologiska utveckling genom separations- och individuationsprocesser med egna erfarenheter från forskning inom anknytningsteorins ramar. En viktig skillnad mellan teorierna är att Mahler poängterar barnets behov av att separera från anknytningspersonen, medan Bowlby framhåller vikten av att upprätta en trygg anknytning till anknytningspersonen för att sedan kunna arbeta med separationen. Enligt Mahlers teori och tidigare psykoanalytiska stadieinriktade teorier har grundantagandet varit att barns psykiska utveckling kan fastna och fixeras vid olika stadier, om förutsättningar för psykologisk utveckling uteblir och resultera i psykopatologi. Lyons-Ruth anser däremot att det inte finns en utvecklingsväg som alla barn måste gå igenom, utan ett spektrum av olika urskiljbara mönster där den springande punkten istället handlar om kvaliteten på anknytningsrelationen och därmed också affektreglering för utveckling av psykopatologi (Lyons-Ruth, 1991, s.16). Den här skillnaden mellan synsätten innebär ett paradigmskifte inom behandlingsarbete som på olika sätt påverkar det sociala arbetet (Wachtel, 2008, s. 97). Wachtel kallar Freuds driftsteori och Mahlers objektrelationsteori för *arkeologiska modeller* som betonar undersökandet av patientens barndom för att hitta orsaker till patientens beteenden i nuet. Föreställningen vilar på antagandet att det inre ursprungliga livet finns under lager av försvar, helt avskuret från patientens dagligt upplevda kontext (a.a., s. 100). Wachtel menar att de tidigare upplevda erfarenheter som patienten har med sig i hög grad samverkar med de i nuet upplevda händelserna. Patienten befinner sig i en kontext som ständigt utövar påverkan på honom eller henne samtidigt som patienten också utövar inflytande på sin omgivning. Wachtel poängterar att det handlar om ett paradigmskifte, eftersom den *arkeologiska modellen* har varit så dominerande inom den psykodynamiska och den psykoanalytiska traditionen (a.a., s. 97).

3.5.2 Interpersonella trauman

Lyons-Ruth (1999) inför begreppet *interpersonal developmental trauma* för att tydliggöra att det handlar om utvecklingsmässiga trauman som sker i anknytningsrelationen. Interpersonella trauman, som är det svenska ordet, handlar om anknytningsrelationer som på olika sätt är så pass bristfälliga att grundläggande funktioner som att uppnå känslomässig trygghet inte kan garanteras.

Traumatiska händelser innebär alltid en enorm påverkan på den egna psykiska utvecklingen. Allen för ett resonemang där han delar upp traumatiska händelser i tre olika kategorier. Första kategorin är traumatiska händelser som kan relateras till olyckor eller naturkatastrofer. I andra kategorin ingår händelser som övergrepp, rån upplevelser av krig eller tortyr som orsakats av andra människor. Tredje gruppen utgörs av anknytningsrelaterade trauman som har skett i anknytningsrelationen och de kan bestå av både fysiska övergrepp som mer subtila former såsom hot om känslomässigt övergivande (Allen et al., 2008, s.213). Inom traumaforskning talar man om händelser som kan vara *potentiellt* traumatiserande eftersom det som kan vara traumatiserande för en människa kanske inte alls är det för en annan. DSM-IV, som är ett klassifikationssystem för psykiska sjukdomar som utvecklats av det amerikanska psykiatrikerförbundet, delar man in en traumatisk händelse i två separata delar. Den ena delen består av den aktuella händelsen och den andra delen av individens egen upplevelse av det inträffade (Wennerberg, 2010, s.128). Det kan vara en viktig distinktion att betona eftersom vår individuella känslighet för traumatiska händelser är så olika beroende på medfödda eller förvärvade sårbarhetsfaktorer.

I otrygga traumatiska anknytningsrelationer får barnet få affektregleringsmöjligheter, som direkt påverkar deras förmåga att utveckla den intersubjektiva världen och därmed också mentaliseringskapaciteten. Eftersom barnet inte har fått möjlighet att förstå hur ett sådant samspel ska gå till kommer det att på olika sätt påverka dess framtida neurobiologiska, emotionella, kognitiva och beteendemässiga utveckling (van der Kolk, 2005, s.3).

Flera oberoende forskare bland annat van der Kolk & Pynoos (2009) poängterar vikten av att inkludera Developmental Trauma Disorder i den nya utgåvan av DSM-V som är under utveckling. Målet med deras strävan är att dels fånga den kliniska realiteten och ge dessa barn och vuxna adekvat behandling och dels att påverka forskare att studera överföringsmekanismer av interpersonellt våld mellan generationer (van der Kolk, 2009, s.3).

Lyons-Ruth fastställer att desorganiserat anknytningsbeteende är en av de få förutsägelser som vi har identifierat för utvecklandet av framtida psykopatologi hos en normalpopulation.

Hon fortsätter att poängtera att förekomsten av psykopatologi hos barnets föräldrar likväl som låg socioekonomisk status har betydelse för processen, men korrelationen är inte lika samstämmig (Lyons-Ruth & Jacobvitz, 2008, s.689).

3.5.3 Överföring mellan generationer av interpersonella trauman

Överföring av interpersonella trauman kan ske genom att föräldern inte har lärt sig att markera känslorepresentationen utan känner det barnet känner och överlämnar känslan utan att markera att den är skild från barnet. Barnet kanske är oroligt och försöker hitta lugn hos föräldern. Föräldern påverkas av barnets oro och söker egen tröst hos barnet. För barnets del innebär det att dess egen känsla istället eskalerar eftersom ingen reglering sker, samtidigt får barnet inte någon möjlighet att förstå sitt eget känslotillstånd. Istället kan detta upplevas som kaotiskt och smittsamt och i ett försök att hålla föräldern kvar så nära som det ändå är möjligt stänger barnet in sina egna outvecklade känslor, utan möjlighet till egen förståelse.

Överföringen av interpersonella trauman kan också ske genom att föräldern systematiskt misslyckas med att spegla barnets känsla och återger representationen av en helt annan känsla. Kanske väcker barnets känsla egna traumatiska minnen till liv hos föräldern som han eller hon inte har kunnat integrera? Följden blir att barnet utvecklar ett främlingskap inför det egna jaget eftersom känslor endast kommer att existera som separata företeelser utan kontakt och sammanhang (Rydén & Wallroth, 2008, s.123-128).

3.6 Relevans för det sociala arbetet

Efter vår genomgång av litteraturen har vår förförståelse och vår forskningshypotes blivit styrkt. Förmågan att förstå och att omsätta anknytningsteorin måste vara av stor betydelse för socialtjänsten då det gäller barns uppväxtvillkor, där det råder tvekan om huruvida dessa kan betecknas som *tillräckligt bra*.

Sådana teoretiska kunskaper borde vara ytterst viktiga när det gäller socialtjänstens bedömning av om insatser från samhällets sida överhuvudtaget är erforderliga, och om så bedöms vara fallet, vilken karaktär skall dessa insatser ha. Här döljer sig socialtjänsten i sin kunskapsmässiga vanmakt bakom fraser om behovet att 'stötta' eller att 'avlasta' föräldern, fraser som är tomma på innebörd och förståelse, enligt vår mening.

Det kanske allra mest angelägna, och likaså mest eftersatta kunnandet gäller insikten om den potentiella skada som ett starkt ingripande, t ex placering av barn i familjehem, kan innebära för barnets del. En redan desorganiserad anknytning kan genom placeringen

fördjupas . Det är inte osannolikt att de generellt sett dåliga utfallen av familjehemsplacering har denna förklaring (Vinnerljung 1996).

4. Tillämpning av teorin

Under detta avsnitt presenterar vi tre olika behandlingsmodeller som alla har anknytningsteorin som grund och som därmed tar hänsyn till den aktuella utvecklingen inom anknytningsteorin. Dessa är: ”Dyadic Developmental Psychotherapy” och ”Minding the Baby” som är utvecklade i Amerika och ”Kompletterande anknytningsperson i förskolan” som har utvecklats i Sverige.

4.1 Dyadic Developmental Psychotherapy

Dyadic developmental psychotherapy är en evidensbaserad behandlingsmetod för barn med interpersonella trauman som har utvecklats i USA (Becker-Wiedman & Huges, 2008).

Namnet på metoden poängterar barnets beroende av kvaliteten på den primära anknytningsrelationen för fortsatt optimal utveckling. Metoden har utarbetats under de senaste tolv åren av Daniel A. Hughes, för familjer med barn som har upplevt övergrepp, vanvård och flera fosterhemsplaceringar. Metoden anses också vara lämplig för adopterade barn som har en komplex bakgrund.

Hughes betonar att föräldern behöver ha förmågan att kunna tona in barnets intersubjektiva upplevelser och försöka förstå dem, för att sedermera kommunicera detta tillbaka till barnet. Det skulle exempelvis kunna se ut så här enligt vår tolkning: Föräldern klappar barnet på dess kind med högra handens insida. Barnet vrider sig lite undan men ser ändå glad och livlig ut. Föräldern förstår att klappen på kinden kanske var för hård eller att handen kanske hade valkar som rev lite. Föräldern slutar ändå inte med att hålla interaktionen igång eftersom barnet ändå är med och visar glädje. På det här sättet finjusteras interaktionen mellan föräldern och barnet för att på bästa sätt möta barnets behov. Det här görs på ett lekfullt, nyfiket, empatiskt och accepterande sätt som drar med barnet i en lustfylld upplevelse. Interaktionen kan på många sätt verka enkel och den sker ofta med automatik i samspelet mellan välfungerande tryggt anknutna föräldrar -barn par.

Hughes behandlingsmodell bygger i hög grad på anknytningsteorin eftersom han anser att ett barn måste garanteras säkerhet i anknytningsrelationen för att ömsesidiga interaktioner skall bli möjliga. Utan säkerhet fungerar barnet på en nivå där det primära blir att minska hotfulla situationer genom att antingen slåss, fly eller stelna (Hughes, 2006, s.2). Om ett barns tidiga anknytningshistorik har bestått av överväldigande traumatiska händelser har barnet inte i tillräckligt hög grad fått möjlighet att uppleva ömsesidig interaktion, som är nödvändig för att han eller hon ska kunna uppnå normal utveckling. Eftersom barnet inte har fått tillfälle att

förstå hur ett sådant samspel ska gå till kommer han eller hon behöva lära sig det, vilket också sker i behandlingen. Terapeutens primära mål är att utforska barnets interpersonella värld och därmed bli barnet behjälpligt i att utveckla sin intersubjektivitet. Barnet och föräldern kan behöva hjälp med att utforska varandra och även sig själva i förhållande till varandra, detta kallas för primär intersubjektivitet (Hughes, 2006, s.2). För att terapin skall bli effektiv behöver barnet och terapeuten vara engagerade på en preverbal nivå, vilket innebär en stor del ögonkontakt och fysisk beröring (Hughes, 1997, p. 7). Sekundär intersubjektivitet omfattar ”individ till individ till objektrelation”. Objektet kan vara en främling, ett föremål eller en händelse, men det viktiga här är hur föräldern påverkas av detta och på så sätt kan ge barnet en mening åt det inträffade.

Ytterligare en form av intersubjektivitet återfinns i affektregleringen. Denna omfattar många olika nivåer där delad uppmärksamhet och delade intentioner framstår som viktiga inslag genom vilka barnet får möjlighet till reflektion både över det egna inre livet men också föräldrarnas (Hughes, 2006, s.3). De här intersubjektiva upplevelserna måste på olika sätt få bli lustfyllda och tillåtas påverka både föräldern och barnet för att bli verksamma, annars riskerar terapin för barnet att bli en återupprepning av tidigare upplevelser för barnet.

4.2 Minding the Baby

Minding the Baby är ett samverkansprojekt mellan psykiatrin, socialtjänsten och barnsjukvården som har växt fram i USA. Metoden utvecklades för att möta behovet hos unga förstföderskor i slumområden runt och i storstäderna för att hindra oönskad utveckling hos de nyfödda barnen. Programmet är förebyggande och syftar till att uppmärksamma vad som orsakar brister i föräldrar -barn relationer tillsammans med psykisk ohälsa i miljöer som präglas av låg socioekonomisk status. Interventionen går ut på att en barnavårdssjuksköterska tillsammans med en socialarbetare gör hembesök en gång per vecka hos förstagångsmamman, innan barnet har fötts och tills barnet har fyllt två år. De talar tillsammans om det kommande barnet och dess tänkta behov.

Metoden är mentaliseringsbaserad och syftar till att öka moderns reflekterande kapacitet. Syftet uppnår sjuksköterskan och socialarbetaren genom att lägga stor vikt vid anknytningsrelationer, arbeta hälsofrämjande med barn- och mödravård, undervisa i barns utvecklingspsykologi och främja gott föräldraskap. Det har visat sig från tidigare studier att just denna form av stöd är speciellt verksamma för föräldrar som själva lider av relationella trauman, eftersom det direkt berör skadan av avbrott från viktiga anknytningspersoner.

Studien som initialt har omfattats av 55 unga familjer visar på att interventionen har haft en signifikant påverkan som lett till mycket goda resultat (Slade et al., 2005).

4.3 Kompletterande Anknytningsperson på Förskolan

Birthe Hagström har i dagarna lagt fram sin avhandling om pedagogen i förskolan som kompletterande anknytningsperson. Hon har tillsammans med mödrahälsovården i Malmö utarbetat en modell för hur förskolan kan stödja barn till föräldrar som lider av psykisk ohälsa. Anledningen till studien är att barn till föräldrar med psykisk ohälsa mycket ofta är en bortglömd grupp i vårt samhälle, barn som växer upp utan någon långsiktig hjälp. Barnets behov av en trygg anknytningsperson som ser och uppfattar vad som händer i och omkring barnet fylls inte av föräldrar som själva är upptagna av depression eller annan psykisk ohälsa (Hagström, 2010, s.182). Dessa barn hittar olika strategier för att bemästra sin livssituation, vilket gör att de inte alltid är så lätta att identifiera. En del barn kan bli utåtagerande och kräva uppmärksamhet men lika vanligt är att barnen blir så duktiga på att avläsa andras behov att det inte blir möjligt för dem att förstå och ta hänsyn till sina egna behov (Hagström, personlig kommunikation 22 mars, 2010).

Modellen har ett anknytningsrelationellt fokus som går ut på att en särskild person som barnet är knutet till på förskolan skall finnas där för de barn som behöver det. I forskningsstudien fick fyra pedagoger som arbetade på en utvald avdelning möjlighet att delta i studien som varade i tre år (Hagström, 2010, s.91). De erbjöds föreläsningar om anknytningsteori, Sterns utvecklingsteori och affektteori. De fick också möjlighet till deltagande i en studiecirkel en gång per månad och i handledning i grupp var 14:e dag. Slutligen genomförde de också en dokumentation i loggböcker angående samspelet med anknytningsbarnet, vilket följdes upp en gång per termin (a.a., s.73).

Syftet med studien var att studera hur pedagoger som erbjuds fortbildningsinsatser kan utveckla sin roll som kompletterande anknytningsperson till barn vars föräldrar lider av psykisk ohälsa. Resultatet visar på att pedagoger kan bli viktiga anknytningspersoner för barn som har svårt med sin tillit till andra. Resultatet visar också på behovet av insatser som denna och inspirerar till mer forskning inom området.

5. Resultatredovisning

Vi har två frågeställningar som vi vill besvara i vår resultatredovisning:

1. Om och på vilket sätt har den aktuella utvecklingen inom anknytningsteorin relevans för det sociala arbetet?
2. Vilka svårigheter föreligger för att anknytningsteorin skall få ett större genomslag i det utredande och behandlande sociala arbetet?

Våra informanter berättar om flera viktiga områden där den aktuella utvecklingen inom anknytningsteorin har betydelse för socialt arbete. Vi vill med denna resultatredovisning visa läsaren hur våra kvalificerade informanter tänker när det gäller anknytningsteorin och dess tillämpningen inom socialtjänstens praktiska verksamhet men också på en mer generell nivå. Resultaten har tematiserats i åtta olika teman, där de första tre är knutna till socialtjänstens mer praktiska verksamhet. Tema fyra: tidiga insatser berör socialtjänstens verksamhet på en mer generell nivå. Alla åtta teman behandlar svårigheter som finns inom det utredande och behandlande sociala arbetet som minskar genomslagskraften för anknytningsteorin, enligt våra kvalificerade informanter. De redovisar enligt följande:

1. Desorganiserad anknytning
2. Fosterhem
3. Familjer med komplex problematik
4. Tidiga insatser
5. Implementeringsaspekter
6. Kunskapsbrist
7. Förmågan att kunna dra slutsatser
8. Socialtjänstens beroende av kunskap som utvecklats inom andra discipliner.

5.1 Desorganiserad anknytning

Barn med desorganiserad anknytning är inte ovanliga inom socialtjänstens verksamhetsområde. Det handlar om barn som inte känslomässigt förmår knyta an till någon, eller som har betydande svårigheter inom detta område, eftersom de har lärt sig att ingen orkar med dem i alla fall. Barn med denna typ av anknytningsbeteende utmanar ständigt sin

omgivning. BH betonar vikten av stöd och handledning för att orka med barn med desorganiserad anknytning.

”Det ska man ju tänka på att det kan vara svårt att förhålla sig till ett sådant här barn som avvisar. Man kanske inte orkar som familjehem, speciellt om man inte vet vad det är. Det kan vara annorlunda om man får stöd och hjälp och kan sätta ord på det.” (BH)

Stöd och handledning är också något som GR återkommer till. Det är svårt att förstå barn som inte har lärt sig hur man relaterar till andra, säger han. ”Det ser på ytan ut som om de inte alls vill ha en relation och därför är det också svårare att ta dem till sig.” GR uttrycker sig vidare som att dessa barn kan vara svåra att tycka om eftersom man kan känna sig desorganiserad själv om man helt oreflekterat möter någon med desorganiserad anknytning. GR: ”Det är så kaotiskt så man behöver skapa en slags förutsägbarhet.” Om en naturlig reaktion vid mötet med en person med desorganiserad anknytning är att känna sig desorganiserad själv, pekar GR på en viktig funktion som handledning kan fylla i detta sammanhang. Han säger: ”Man behöver prata om att de här barnen är svåra att tycka om. Det är okej att vilja slänga ungen i väggen men man gör det inte, utan man pratar om det i stället.”

PRM är också inne på att familjehemsföräldrar behöver stöd och handledning för att förberedas på att placerade barn inte alltid kommer att visa sig från sin bästa sida. Hon anser: ”Det finns barn som kommer att göra allt för att straffa ut sig och visa upp sin värsta sida, därför att fosterhemsföräldern är ett fiende som tagit ifrån barnet sin mamma och pappa.” PRM menar att risken för ytterligare omplaceringar kan bli överhängande om socialtjänsten inte satsar på fosterhemsföräldrarna. Hon säger: ”Det betyder att om jag som familjehemsförälder ska satsa på den här illbattningen, så måste jag också bli stärkt i att det lönar sig. Jag måste få någonting för egen del.” Det absolut sämsta för fosterhemsplacerade barn är om familjehemsföräldrarna inte orkar längre, vilket inte är så ovanligt enligt PRM. Hon säger vidare: ”Barnen har fått vatten på sin kvarn: Jag var så hemsk så de vill inte ha mig. Jag var så bråkig och så besvärlig. Jag är så ful och jag är så svart så ingen vill ha mig.”

GR lyfter fram att dessa barn så småningom dyker upp inom psykiatrin, vilket också stärker betydelsen av att sätta in insatser i tid för de här barnen.

”Det är någonting som vi har upptäckt inom psykiatrin, när de här barnen dyker upp hos oss så är det är inga trevliga bilder man möter. Det är ju inga hej och tack så hemskt mycket för att ni tar hand om mig. Utan det är: Du kan lika gärna dra åt helvete för du tänker ändå skita i mig! Jag tänker inte vara snäll här, jag tänker inte knyta an till dig! Jag behöver inte dig!” (GR)

BH, TW och GR tar upp vikten av förståelse för just de här personerna som lider av ett desorganiserad anknytningsbeteende, eftersom de dels är överrepresenterade inom psykisk ohälsa och dels inte har lärt sig att relatera till andra. De förstår helt enkelt inte hur man gör

för att be någon om hjälp. GR framhåller att det handlar om det som man inom neuropsykiatri kallar för funktionsbortfall och funktionsnedsättningar. Han menar att anknytningsteorin lyfter fram att det händer saker runt de här patienterna som beror på ganska fundamentala brister i funktionen hos dem. GR: ”Det kan vara svårt att förstå, när man är under stress, att någon annan känner och tänker någonting annat än man själv.” TW är inne på samma spår och lyfter fram att människor med desorganiserat anknytningsbeteende är en mycket intressant grupp, eftersom de är en väldigt utsatta och dessutom överrepresenterade inom den kliniska psykologin. BH betonar att barn med ett desorganiserat anknytningsmönster har utvecklat en inre arbetsmodell som vägleder dem tills de ges alternativ. Att förändra dessa inre arbetsmodeller är ett mycket mödosamt och långsiktigt arbete. BH ställer sig även frågan om det ens är möjligt: ”Det kan ta tid att utveckla alternativa inre arbetsmodeller och kräver långsiktiga insatser beroende på hur gammalt barnet är, om det ens är möjligt.”

5.2 Fosterhemsplaceringar

Aktuell utveckling inom anknytningsteorin har relevans vid fosterhemsplaceringar, anser våra kvalificerade informanter. Olika anknytningsaspekter såsom vikten av att en anknytning kommer till stånd, kvaliteten på anknytningsrelationen och avlastning i anknytningsrelationen utmanas hela tiden i en fosterhemsplacering och behöver adresseras för att kunna bemötas. Det är svårt att vara fosterhemsförälder för det är ingen självklar anknytningsmiljö, anser flera av informanterna. GR betonar att fosterhem är en placering och inte en given psykologisk anknytningsrelation. GR: ”Fosterhemsföräldrar kanske redan har en egen familj, men vill även göra lite nytta för andra i världen”. PRM anser att familjehemsföräldrar har en mycket svår uppgift och arbetssituation. Hon ömmar mycket för dem och tycker att de ofta blir styvmoderligt behandlade av socialtjänsten.

I Sverige har vi ur lagstiftningssynpunkt länge haft ett vuxenperspektiv på fosterhemsbarnen vilket i förlängningen leder till att fler barn riskerar att få anknytningsskador, menar PRM och PG. PRM berättar om att regeringen nu börjar öppna upp för mera nationella adoptioner istället för långa fosterhemsplaceringar. Hon säger att det har tidigare varit nästan tabu i Sverige att diskutera detta. PRM: ”Vi har haft mycket mer av ett vuxenperspektiv än ett barnperspektiv på de här frågorna. Det har varit fokus på de vuxnas rätt till sina barn och inte barns rätt till bra föräldrar.” PG bygger vidare på detta resonemang eftersom han många gånger känt sig upprörd över de regler som finns när det gäller familjehemsplaceringar och biologiska föräldrars rätt att få sin vårdnad om barnet omrövd

I Sverige så sker detta var sjätte månad, vilket i praktiken betyder att barnen som kommer till ett familjehem inte har någon som helst möjlighet att få garanterad kontinuitet i omvårdanden, säger PG.

”De kan inte adoptera det här barnet heller till följd av att om ett halvt år så ska den biologiska förälderns rätt prövas på nytt. Det här leder förmodligen till upprepande separationer vilket kan skada barnets utveckling ganska ordentligt.” (PG)

Här är ett mycket konkret exempel på hur vår socialpolitik främjar en ohälsosam utveckling hos fosterhemsbarn på grund av bristande kunskap inom den aktuella utvecklingen av anknytningsteorin. PG berättar att det finns betydande internationell forskning som visar på att om barn tidigt, även om de vuxit upp i hemska miljöer, adopteras i bra hem så utvecklas de i princip lika väl som andra barn som växer upp i goda miljöer från första början. Han anser vidare att här är det samhälliga regler som premierar den biologiska förälderns intresse som tillämpas så att barn utvecklas negativt till följd av upprepande separationer. Här är ett påtagligt exempel på hur man utifrån ett anknytningsperspektiv skulle vilja förändra vår socialpolicy. Vi återkommer till detta under avsnitt 6.2

5.3 Familjer med komplex problematik

Aktuell utveckling inom anknytningsteorin har även relevans för familjer med komplex problematik, anser våra informanter. PRM kom i kontakt med dessa familjer när hon arbetade med utredningar för socialtjänsten. De föll ofta mellan stolarna eftersom de befann sig i ett gränsland mellan psykiatri och socialtjänsten, menar hon. Socialtjänsten ansåg ofta att de inte hade tillräcklig kompetens och psykiatri bedömde att det inte var deras område. PRM säger: ”Här fanns de här riktiga multiproblemfamiljerna med svår psykiatrisk problematik, svår social problematik och barn som for hemskt illa.” Hon tyckte att det var mycket chockerande att se hur många familjer det fanns som hade så otroligt komplicerade liv och där ambitiösa men ganska hjälplösa socialarbetare skulle försöka hitta på någonting som gjorde livet bättre för barnen.

Anknytningsteorin bidrar med ett viktigt perspektiv när det gäller familjer med komplex problematik, anser både GR och JC. Det handlar om en funktionsnedsättning hos individerna som man som behandlare måste förstå och gå in och stötta vid behov. Tidigare var det bannlyst att ge personer med personlighetsstörningar boendestöd, säger GR. Det var att ge dem alldeles för mycket sekundärvinster eftersom man handikappade patienter, tillägger han. Idag ser man på det på ett nytt sätt. GR säger: ”Vi har sett att många har en enorm hjälp av detta. Vi har fått mer kunskap.”

Anknytningsteorin lyfter fram att dysfunktionella familjer ofta har en anknytningsproblematik i botten som överförs mellan generationer. I dysfunktionella familjer finns ofta även psykisk ohälsa och fattigdom och JC ger exempel på hur detta kunde se ut: JC var under en lång period i sitt liv ansvarig för Nackaprojektet vars syfte var att stödja människor med sviktande psykisk ohälsa i underprivilegierade områden med många ensamstående föräldrar. Han beskriver att det var en mycket torftig miljö som dessa familjer levde i. Mammorna gick med ständiga depressioner som överfördes till deras barn. Det var dålig anknytning många gånger mellan föräldrar och barn därför att föräldrarna hade internaliserat en dålig självsyn som de senare gav tillbaka till sina barn, skildrar han vidare. JC säger: ” Vi kallade det för anomiskt syndrom, vilket handlar om en person som har låg jagupplevelse och låg självkänsla.” Föräldrarna sökte hjälp när de fick problem på akutmottagningen på Nacka sjukhus, men där fick de enbart tabletter. När vi började i Nackaprojektet så upptäckte vi efter tag att det såg bara ut som neuroser och borderlinetillstånd hos dessa föräldrar. De var normala friska människor fast de hade en dålig struktur omkring sig som de internaliserat och som sänkte deras självbild, berättar JC. Han säger att det viktigaste var inte att diagnostisera dem, utan att se vad som fattades dem. JC: ”Det var en viktig uppgift som vi gjorde att försöka medvetandegöra föräldrarna och stödja dem i någon sorts självrespekt. Vi försökte se resursen och potentialen hos människan.” JC lyfter här fram ett perspektiv som grundar sig på antagandet att alla människor har resurser och rätt till självrespekt. På många sätt kan dessa perspektiv sammanfalla med anknytningsteorin om man framhåller människans utsatthet i anknytningsrelationen och att brister i relationen medför grundläggande funktionsbrister senare i livet. Vi har anledning att återkomma till detta i avsnitt 6.1.2.

5.4 Tidiga insatser

Aktuell utveckling inom anknytningsteorin betonar vikten av tidiga insatser innan en destruktiv utveckling har påbörjats. Flera informanter betonar vikten av insatser redan under graviditeten. BH tar upp Schores teori om att bristfälliga anknytningsrelationer påverkar och riskerar att snedvrída hjärnans utveckling om inte åtgärder vidtas. Det är bråttom eftersom en negativ utveckling påverkar hela barnets framtid, anser hon.

”Jag tycker att Schore har så rätt i detta med tidiga insatser. Innan barnet utvecklar symtom så har en negativ utveckling kommit till stånd. Socialtjänsten måste kunna dra slutsatser av det de redan vet och att det är troligt att det här barnet kommer att få det svårt. Vi måste erbjuda tidigare insatser.” (BH)

MK visar på hur viktig spädbarnets första tid är. Han påpekar att redan under fosterlivet kan barnet vara utsatt för en negativ påverkan. MK betonar barnets beroende av mammans och pappans psykologi för att klara av att utveckla dialogen.

”Hur barnet utvecklar förmågan att knyta an till pappan och syskonen och andra familjemedlemmar beror på deras psykologi och olika relationer i familjen, det hänger ihop alltihopa.” (MK)

GR berättar om en mentaliseringsbaserad behandlingsform som utvecklats för innerstadsslumområdena i USA (Se avsnitt 4.2. Behandlingsformen som kallas för *Minding the Baby*, betonar vikten av tidiga insatser och syftar till att stötta ensamstående mammor som befunnit sig i missbruk och social missär. Dessa mammor har ofta anknytningsproblematik själva. GR ger här ett konkret exempel på hur tillämpning av aktuell utveckling inom anknytningsteorin kan gå till i det praktiska arbetet. Han berättar att en socialarbetare och en barnmorska följer mammorna under graviditeten och upp till två år efter förlossningen. Barnmorskan erbjuder en pedagogisk modell som innebär att man måste tänka på att det är torrt och rent för ett barn och vikten av regelbundna tider. Socialarbetaren arbetar med att lägga fokus på att redan under själva graviditeten mentalisera omkring barnet som skall komma. De försöker tillsammans med föräldern att föreställa sig vilka behov barnet kan tänkas komma att ha, rent känslomässigt. Det är ett sätt att jobba med anknytning, men man går liksom bakvägen, genom att tänka och försöka förstå hur barnet känner.

5.5 Implementeringsaspekter

Utvecklingen inom anknytningsteorin innebär också att tidigare skilda vetenskaper, som de naturvetenskapliga och humanvetenskapliga disciplinerna, nu börjar närma sig varandra. Man börjar tala ett *gemensamt språk*. En viktig anledning till denna utveckling är att teorin kopplar samman mentala processer med mätbara beteenden, vilket gör att det bildas en bro mellan tidigare skilda discipliner såsom experimentell och psykoanalytisk psykologi. Den här utvecklingen innebär att tidigare skilda discipliner börjar tillägna sig verktyg för att förstå varandra. Alla informanter bekräftar att den aktuella utvecklingen inom anknytningsteorin innebär en början till integrering av tidigare separata discipliner. BH beskriver här konkret hur denna överbyggnaden har gått till.

”Det är rätt intressant när olika teorier bekräftar varandra. Stern har använt sig av mycket tvärvetenskaplig forskning och det kan hjälpa oss att förstå hur barn tänker. Vi kan inte ställa frågor direkt till det lilla barnet, men genom t.ex. vissa mätningar av saliven kan vi få svar på om barnet känner sig stressat eller inte. Tidigare fick vi fråga vuxna om barns upplevelser, men idag kan vi få svar direkt av dem själva. Hur är det när mamma går, hur känner du dig?”

TW betonar att vi i och med den aktuella utvecklingen inom anknytningsteorin får nya psykologiska förklaringar till vårt beteende. Anknytningsbeteendet är vårt främsta överlevnadsinstrument. Schores teorier är ett komplement där man försöker hitta neurobiologiska korreler till det man beskriver som psykologisk utveckling, framhåller TW vidare. GR ser stora fördelar med integrationen mellan kunskapsområden eftersom man nu kan börja se på till exempel *mentalisering* ur olika perspektiv. ”Kunskapen växer i stället för att man praktiserar och pratar i princip om samma sak fast inom olika kunskapsområden.”, säger han. PG beskriver hur olika teorier bekräftar varandra och blir mer betydelsefulla i gemensamma sammanhang.

”Det är klart att när jag tänker på anknytning som fenomen och utanför min egen smala forskning så är det klart att det finns påtagliga kopplingar i hjärnans utveckling, affektens utveckling och anknytnings utveckling.” (PG)

JC berättar att anknytningsteorin är förhållandevis rätt ny för honom, däremot är han van vid att integrera olika teoretiska system. Det som framför allt har varit viktigt för honom i förståelsen av människan är de sociala teoriernas påverkan på individens psyke och existentiella teorier. JC efterlyser en större integration av psykiatri, socialtjänsten och primärvården för förståelsen av människors ohälsa. Han upplever att uppbyggnaden av psykiatri och det nära samarbetet med socialtjänsten och primärvården, omkring människors sociala situation och livsomständigheter, är uppbrutet. JC: ”Psykiatri har blivit en ren specialistorganisation som nästan bara gör medicinska behandlingar och neuropsykiatriska utredningar. Kopplingen till livssituationen hos människan är bruten.” JC efterfrågar här en integration mellan olika instanser som han upplever har försämrats. Anknytningsteorin och dess utveckling möjliggör ett *gemensamt språk* som skulle kunna öka samarbete mellan samma instanser. Vi återkommer till detta resonemang under avsnitt 6.2.

MK framhåller att neurobiologin är viktig men att den inte förklarar bättre än vad psykologin gör. De talar om samma saker, att kropp och själ är två sidor av samma sak, psykiska processer är också biologiska processer. MK: ”Så man inte kan säga att den förklarar bättre om amygdala och frontalloberna att det skulle vara en bättre förklaring, det är en förklaring från ett annat håll.”

Alla informanter ser fördelar med att kunskapsområden integreras, men ingen av informanterna berör hur detta eventuellt kan påverka de olika professionerna som är involverade i integrationen. Möjligtvis skulle man kunna tolka in en, i MK:s uttalande (se

ovan) Det här är en intressant aspekt som vi har anledning att återkomma till under avsnitten 6.2 och 7.4.

Implementering av psykologisk kunskap inom socialtjänsten är ofta bristfällig. BH poängterar socialtjänstens brist på långsiktighet och förståelse för de egentliga problemorsakerna. Hon anser att socialtjänsten ofta använder sig av interventioner som är kortsiktiga, breda modeller som kostar mycket och som används utan bedömning av vad som just den enskilda familjen behöver. BH ger exempel på att föräldrar och barn som har uppenbara problem erbjuds att gå i grupp tillsammans med andra föräldrar och diskutera gränssättning. Hon menar att ofta är deras problem mer grundläggande än så.

Både GR och PG lyfter fram svårigheterna och faran med anknytningsbedömningar. Det är inte så enkelt att använda sig av bedömningsformulären ens för experter inom området.

”Det kan vara svårt att koka ner det i några slags enkla formulär. Det handlar ändå om att bedöma och det blir alltid en fara när man använder sig av snabbformulär. Faran blir om man använder dem som grund för bedömningar av omhändertaganden av barn med till exempel desorganiserad anknytning.” (GR)

PG skildrar hur socialarbetare klagat över att de åläggs att göra anknytningsbedömningar i samband med familjehemsplaceringar utan föregående utbildning av metoden. Exempelvis säger han själv att han vid bedömning av ytskiktet när det gäller anknytning känner sig osäker i cirka 40% av fallen. Det säger en del om hur svårt det är med bedömningar av anknytningskategorier även för en person som är utbildad inom ämnet. Risken är stor att socialtjänsten gör felbedömningar, menar han.

PRM ser en fara i anknytningsteorins imperialism. Risken för förvanskning och förtvilling av anknytningsteorin ökar om teorin blir för populär.

” Teorin är inte lösningen på allt. Om den blir för vardagsorienterad så finns en risk för att det specifika i anknytningsteorin tappas bort, det vill säga att det handlar om specifika beteendesystem hos barn och inte all deras sociala utveckling. ” (PRM)

PG betonar faran i användandet av anknytningsbedömningarna och att det i förlängningen skulle kunna leda till en anknytningsmässig ingenjörskonst på samhällsnivå. Barn kan utvecklas väldigt väl även i avsaknad av en trygg anknytning, så länge som de har anknytningsrelationer som är konsekventa och som de kan förhålla sig till utan att de blir traumatiserande, menar han. PG hoppas att den ökande tillämpningen av teorin görs med en viss försiktighet. Anknytning handlar om anpassning till miljöer och så länge miljöerna inte är allvarligt bristande så är det okej för barnets utveckling, anser han.

Sammanfattningsvis visar våra kvalificerade informanter i implementeringsavsnittet på stora fördelar med anknytningsteorins utveckling, som ett gemensamt språk mellan tidigare skilda discipliner, samtidigt som det också finns betydande svårigheter och faror med denna utveckling inom teorin. Ingen av våra kvalificerade informanter, utom möjligtvis MK, berör den påverkan på de olika professioner som är den aktuella utvecklingen inom anknytningsteorin kan ha på de olika yrkesgrupper som är involverade inom området psykisk ohälsa.

5.6 Kunskap

Socialsekreteraren tvingas ta viktiga, ibland till och med livsavgörande, beslut utifrån intryck av relationer mellan föräldrar och barn. Det här är en nyckelfråga inom socialt arbete därför att den belyser vikten av adekvat *kunskap* inom fältet, men också betydelsen av att kunna dra slutsatser utifrån den kunskap som redan finns. Alla informanter efterlyser mer kunskap om anknytningsteorin inom både socialtjänsten och förskolan. Ansvariga behöver besitta kunskap om aktuell utveckling inom anknytningsteorin för att kunna väga konsekvenserna av olika beslut mot varandra.

”Det sociala arbetet är så viktigt och barnavårdsutredningarna är avgörande för ett barn och dess familjs framtid. Det är så viktigt att känna till anknytning och anknytningens betydelse och vad brister i anknytningen kan medföra.” (BH)

PRM framhåller att barn med funktionsnedsättningar, som är aktuella för adoption, ofta har med sig anknytningssvårigheter när de kommer. Då är det extra viktigt att både förskolan och socialtjänsten som gör själva adoptionsutredningarna har adekvat kunskap inom området. PG understryker att det oftast är de mest grundläggande aspekter som socialsekreteraren har att ta ställning till när det gäller anknytningsområdet, det vill säga om barnets föräldrar fungerar på ett extremt olämpligt sätt eller inte, vilket medför att kunskap inom området är av yttersta vikt. JC framhäver att det ofta var dålig anknytning mellan föräldrar och barn inom hans verksamhetsområde i Nackaprojektet. De försökte också tala med socialtjänstpersonalen om den extremt otrygga miljö som barnen växte upp i. TW belyser hur svårt föräldraskapet kan bli när föräldern själv har med sig anknytningsproblematik och uttrycker en förhoppning om att hans bidrag kan öka kunskapen inom området.

”Jag hoppas att den här boken som jag skrivit om anknytningsteori skall kunna sprida det anknytningsteoretiska perspektivet. Att det blir möjligt att se vikten av barns behov och rättigheter men också de svårigheter som det innebär att vara förälder om man har med sig en otrygg anknytning. Det handlar inte om ett skuldbeläggande av föräldrar utan det handlar om att se helheten.” (TW)

Både JC och TW tar upp helhetsperspektivet på människan för att öka kunskapen om vad som verkligen hjälper en människa. Här poängteras att kunskapsbristen inom området är stor men inte hur den skall kunna åtgärdas. Flera informanter tar däremot upp svårigheter med implementering av kunskapen under avsnittet 5.5.

5.7 Förmågan att kunna dra slutsatser

Det här är en mycket viktig fråga inom socialt arbete eftersom flera informanter lyfter fram att enbart kunskap inom området inte räcker. De efterlyser också en förmåga hos de ansvariga att kunna dra *slutsatser och analysera* den kunskap som de besitter. BH understryker att införandet av arbetsverktyget BBIC accentuerar behovet av tillräcklig kunskap inom anknytningsteorin, men också förmågan att kunna dra slutsatser av det man hör berättas. MK framhåller: ”De enskilda personerna, i det direkta praktiska mötet med klienterna, måste begripa varför ett barn eller en ungdom reagerar som han eller hon gör.

Det här är en nyckelfråga inom socialt arbete att kunskapen i sig inte räcker för att kunna ta rätt beslut i komplicerade ärenden. En aspekt som ingen av informanterna tar upp och som kan vara av betydelse vid bedömningssituationer är betydelsen av bedömarens egen anknytningsteoretiska tillhörighet och dess historia (se avsnitt 7.5).

5.8 Socialtjänstens beroende av kunskap som utvecklats inom andra discipliner.

Socialt arbete är beroende av kunskap som utvecklats inom andra fält. Både BH och PRM lyfter fram att den kunskap som skulle behövas inom socialtjänsten inte finns där idag. BH anser att kunskapen snarare återfinns inom barnpsykiatrin. Hon har svårt att tro att ett hembesök i veckan skulle kunna vara tillräckligt för ett barn som har det mycket svårt. BH: ”Det kan vara till hjälp men då ska man ju också arbeta med samspelet under besöket. Det är en speciell kunskap som jag inte tror att man får på socionomutbildningen.” PRM anser att psykologer och forskare måste gå först för att anamma kunskapen för att den senare skall komma också socionomer och forskollärare till del.

”Åren mellan 1990 och 2000 hände det inte så mycket, jag tror att man kan säga att det var ungefär från år 2000 som det har gått så här. Man ska nog inte vara alltför för dömande när man pratar om socionomer och forskolelärare, för det är kanske psykologerna och forskarna som ändå måste gå först för att sedan sippra ut till andra delar i samhället.” (PRM)

6. Analys

I uppsatsen har vi antagit en riktad hypotes där vi tänker oss att aktuell utveckling inom anknytningsteorin innefattar perspektiv och kunskaper som är ovärderliga för socialtjänsten när det gäller insatser för barn i psykosocialt utsatta miljöer. Vi har utsatt denna hypotes för en prövning genom att intervjua kvalificerade informanter och lyfta fram deras uppfattningar om anknytningsteorins betydelse för den sociala barn- och ungdomsvården. Detta gjorde vi genom vår första frågeställning som var: Om och på vilket sätt den aktuella utvecklingen inom anknytningsteorin har relevans för socialt arbete? För att vår riktade hypotes skall kunna verifieras anser vi att våra kvalificerade informanter bör ta upp aktuell utveckling inom anknytningsteorin och sätta detta i samband med arbetsområden som frekvent förekommer inom socialt arbete såsom: psykisk ohälsa, fosterhemsplaceringar och familjer med komplex problematik. Detta har våra informanter gjort och det presenterats nedan under avsnitt 6.1, vilket härmed verifierar vår riktade hypotes.

En ytterligare problemställning var varför anknytningens teoretiska och tillämpade perspektiv ändå så sällan får ett genomslag i det utredande och behandlade sociala arbetet. Vår andra frågeställning var: Vilka svårigheter föreligger för att anknytningsteorin skall få ett större genomslag i det utredande och behandlande sociala arbetet? Detta klagörs under avsnitt 6.2 som innefattar alla de åtta teman men i olika grad, som framförs under resultatredovisningen (se avsnitt 5).

6.1 Desorganiserad anknytning, fosterhemsplaceringar och familjer med komplex problematik

6.1.1 Paradigmskifte

Det har skett ett paradigmskifte, i och med anknytningsteorins inträde, från utvecklingsteorier som utgår från att den psykiska utvecklingen fastnar i olika stadier till ett mer relationellt synsätt på psykopatologi (se avsnitt 3:5.1). Denna rörelse berör socialt arbete i allra högsta grad, eftersom socialarbetaren är involverad i beslut och insatser som har med dysfunktionella relationer att göra. Under 80-talet var den psykoanalytiska utvecklingspsykologin mycket framträdande i Sverige. Enligt denna teori kunde till exempel neurotiska depressionstillstånd, alkoholmissbruk eller narkomani bero på orala störningar som fixerats i detta stadium (Mang & Martell, 1982, s.51). Rörelsen till ett mer relationellt perspektiv på psykisk ohälsa bekräftas av alla våra informanter trots att flera av dem har med sig ett psykoanalytiskt förhållningssätt. Psykoanalysen i sig har genomgått stora förändringar sedan 80-talet och IC MK och GR som

alla har en psykoanalytisk skolning vid sidan av andra utbildningar, uttrycker ett integrerat förhållningssätt i förhållande till de teorier som de använder sig av. Det betyder att anknytningsteorin behöver förstås tillsammans med psykoanalytiska teorier och att det i sin tur ger en mer integrerad bild av människan än enbart de skilda teorierna, enligt dem. I detta sammanhang är rörelse från stadieinriktade teorier till ett mer relationellt perspektiv viktigt, eftersom det kan ge det sociala arbetet mer preciserade verktyg för vad som är verkningsfullt i behandlingsarbetet med klienter. Detta berör också samtliga informanter indirekt eftersom de alla lyfter fram vikten av en anknytningsrelation för att uppnå psykisk hälsa.

Ett relationellt synsätt på psykisk ohälsa innebär att barnets behov av en relation till en viktig anknytningsperson hamnar i centrum. Detta fokus är mycket viktigt att framhålla, eftersom det högst påtagligt berör det sociala arbetet. I den här relationen skall affektreglering ske för att barnet skall kunna lära sig att tolka sitt eget, men också andras inre tillstånd (se avsnitt 3.4.1). Processen är fundamental för att barnet skall kunna utveckla mentalisering, det vill säga att i grunden kunna förstå och ta hänsyn till andras människors känslor och avsikter, vilket också är förutsättningen för att kunna delta i samvaro med andra. Se sammanfattningen under avsnitt 3:4. Denna identitetsprocess och framför allt brister i processen betonas som mycket grundläggande av alla våra informanter. Det handlar om barn som utvecklat ett desorganiserat anknytningsbeteende på grund av brister i den primära anknytningsrelationen. BH, GR och PRM betonar alla hur svårt det är att som familjehemsförälder försöka få en relation till någon som inte kan relatera och hur lätt ens egen ilska växer till liv. GR belyser samma situation ur en psykiatrisk synvinkel. PRM och JC tar upp problemen med familjer med komplex problematik. TW ser människor med ett desorganiserat anknytningsbeteende som överrepresenterade inom den kliniska psykologin. Informanterna betonar också vikten av handledning för att orka med att fortsätta och försöka få kontakt med ett barn eller en vuxen som hela tiden förstör förutsättningarna för en relation. De behandlingsmodeller som redovisas under tillämpningsavsnittet (se avsnitt 4), behandlar alla sådana identitetsskapande parametrar som intersubjektivitet och mentalisering.

6.1.2 Grundläggande funktionsbrister

Ett relationellt perspektiv på psykisk ohälsa betonar att det handlar om grundläggande brister hos barnet men även hos dess föräldrar, vilket också berör det sociala arbetet. GR som har varit med att utveckla mentaliseringsbaserad terapi (MBT) i Sverige lyfter fram att hos dessa individer handlar det om svårigheter att förstå att andra känner och tänker på andra sätt än man själv gör. Det är i sig en psykisk funktionsnedsättning och behöver behandlas därefter

Det är intressant i sammanhanget att lägga märke till att JC var inne på samma område många år tidigare, innan anknytningsteorin fick fotfäste. Han beskriver dessa människor som normala, men med en bristfällig struktur omkring sig som de i sin tur internaliserat. Det är människor som är otillräckligt vattnade, det viktiga är inte att diagnostisera dem utan att se vad som fattas dem och stödja dem i någon slags självrespekt, säger han. Det är viktigt att förstå hans synsätt i en era när den yttre samhällsstrukturens inverkan på individen stod mycket mer i fokus, för att nu ha ett mer utpräglat individperspektiv. Samhällets inverkan på individen har förbleknat i det samhällspolitiska klimat som för närvarande råder, men det innebär inte att det är nya krafter som påverkar den enskilda individen. Synsättet är likartat men orsakstonvikten är different. Ett relationellt perspektiv på psykisk ohälsa lyfter fram att ett desorganiserat anknytningsbeteende handlar om en psykisk funktionsnedsättning, som behöver behandlas för att bli bättre. Om man inte förstår och kan uppfatta att andra människor tänker och känner annat än man själv gör, så är det mycket handikappande i vårt samhälle, enligt GR.

6.1.3 Utvecklingsmässigt förvärvat trauma

Ett relationellt fokus på psykisk ohälsa medför att grava affektregleringsbrister i anknytningsrelationen för barnet kan likställs med en traumatisk upplevelse. Traumat är långdraget och pågår inom anknytningsrelationen. Traumaforskningen har utvecklats expansivt de senaste åren och mer och mer forskning bekräftar att obearbetade trauman påverkar individens psykiska hälsa på den mest grundläggande nivån. För det sociala arbetets del är det viktigt att förstå att traumat ofta är osynligt för utomstående. TW, BH, MK, JC, GR, PRM och PG betonar alla, fast på olika sätt, barnets utsatthet i anknytningsrelationen (se avsnitten 5.1, 5.2 och 5.3). Både vår teori och vår empiri visar att förståelsen för interpersonella trauman, dess yttringar och konsekvenser, är ytterst viktiga för det sociala arbetets praktik, eftersom de är så frekvent representerade inom området och lidandet ofta sker i det fördolda (se avsnitt 3.5.2). Stora påtryckningar görs för närvarande för att inkludera interpersonella trauman i DSM-V, som är under utarbetning, för att öka förutsättningar för att barn med interpersonella trauman skall kunna få adekvat behandling.

6.1.4 Överföring av interpersonella trauman

Ett mer relationellt fokus på psykisk ohälsa betonar vikten av att i detalj studera hur överföring av interpersonella trauman transfereras mellan generationer (se avsnitt 3:5.3). I och

med att kunskapen omkring denna process blir mer tillgänglig för alla som arbetar med socialt arbete och människors ohälsa, ökar också förståelsen för att föräldrar som utsätter barn för traumatiska interpersonella upplevelser i sin tur är offer för sin egen anknytningsrelation. TW belyser detta tydligt i sin intervju där han också betonar vikten av att inte skuldbelägga föräldern, utan att försöka se till hela perspektivet. PRM betonar att familjer med komplex problematik ofta hamnar mellan stolarna eftersom de inte självklart tillhör varken psykiatri eller socialtjänsten. Hennes resonemang likväl som JC:s betonar vikten av ett helhetsperspektiv på individen.

6.1.5 Vikten av tidiga insatser

Rörelsen till ett mer relationellt synsätt på psykisk ohälsa innebär också att det blir tydligt hur viktigt tidiga insatser för barn som lever i traumatiska anknytningsrelationer är. BH lyfter fram Schores teorier om att psykiska trauman snedvrider hjärnans utveckling hos ett barn i en bristande psykosocial och fysisk miljö (se avsnitt 3.1). GR ger exempel på en mentaliseringsbaserad behandlingsform som är användbar i anknytningskadade föräldra-barn relationer (se avsnitt 4.2). MK betonar vikten av tidig intervention eftersom barnet är så utsatt för föräldrarnas egen psykologi (se avsnitt 5.4). Det innebär att för det sociala arbetets del är tidiga insatser essentiella, eftersom det är mycket svårt att i efterhand rätta till problem som har uppstått.

6.2 Implementeringssvårigheter

Alla åtta teman berör svårigheter, inom både det utredande och det behandlande sociala arbetet, för ett genombrott när det gäller tillämpningen av anknytningsteorin. Dessa implementeringssvårigheter är betydande och kommer härmed att redovisas utifrån de avsnitt som de först nämns i av våra informanter. I 5.1 tar BH, GR och PRM upp vikten av handledning och stöd för de människor som arbetar med eller kommer i kontakt med barn eller vuxna som lider av desorganiserad anknytning. Handledning är viktigt för att kunna förstå vad det är som händer när man möter någon som har en allvarlig anknytningsproblematik, menar de. God handledning kan innefatta både en kunskapskälla men också en känslomässigt hållande funktion som kan vara mycket användbar under påfrestande situationer.

Under avsnitt 5.2 belyser PRM och PG svensk lagstiftning som betonar den biologiska föräldrarnas rätt till sitt barn, men som samtidigt befrämjar en fortlöpande

anknytningsproblematik hos det enskilda barnet. Här ger dessa båda informanter oss ett mycket konkret exempel på när anknytningsteorin inte har fått genomslagskraft.

I samband med avsnitt 5.3 berör PRM svårigheter för familjer med komplex problematik att få adekvat hjälp. De hamnar ofta mellan stolarna, säger hon. PRM beskriver socialarbetarna som ambitiösa men ganska hjälplösa i sina försök att göra livet mer drägligt för de drabbade barnen. Detta påstående kan vi sätta i samband med BH:s uttalande under avsnitt 5.5. Hon menar att socialtjänsten har bristande förståelse för de egentliga problemorsakerna och arbetar kortsiktigt med breda modeller utan bedömning av vad som den enskilda familjen egentligen behöver. Under avsnitt 5.6 berörs kunskapsbristen inom socialtjänsten ytterligare. Alla våra informanter tar upp behovet av kunskap inom området men inte hur det skall kunna åtgärdas. Det här är en stor fråga för socialtjänsten och vi vill ge den en vidare belysning under diskussionsavsnitten 7.2 och 7.3.

Både GR och PG lyfter fram svårigheterna och faran med anknytningsbedömningar under avsnitt 5.5. De menar båda att det finns risk för felbedömningar även för kunniga inom området. Denna synpunkt är en anledning i sig till att tillämpningen av anknytningsteorin inom det sociala arbetet inte är så rätlinjig.

PRM belyser faran med anknytningsteorins imperialism under avsnitt 5.5. Det finns en uppenbar fara med en teoris popularitet eftersom den riskerar att både förvanskas och förtygligas, menar hon. Detta resonemang tar vi ett steg vidare under diskussionsavsnittet 7.6 där vi illustrerar förtygligandet av anknytningsteorin i metodverktyget BBIC som socialtjänsten använder sig av i sitt utredande arbete.

En stor fördel med den aktuella utvecklingen inom anknytningsteorin är det gemensamma språk som är under utveckling, vilket möjliggör att verksamma inom olika discipliner har större chans att förstå varandra. Kunskapen inom området har därmed potential att öka dramatiskt vilket skulle kunna vara till stor fördel för de som lider av psykisk ohälsa. Resultatet visar på att våra kvalificerade informanter alla stöder denna syn på utvecklingen inom området. Samtidigt innebär denna utveckling också nya hinder. Exempelvis efterlyser JC en större integration av psykiatrin, socialtjänsten och primärvården för förståelsen av människors ohälsa. Han upplever att uppbyggnaden av psykiatrin och det nära samarbetet med socialtjänsten och primärvården, omkring människors sociala situation och livsomständigheter, är uppbrutet. Utvecklingen inom anknytningsteorin ger möjlighet till ett nytt gemensamt språk som skulle kunna öppna upp för en integration mellan dessa instanser. Samtidigt finns det uppenbara professionella territoriella intressen som kan motverka en

förening (se avsnitt 7.2). Ingen av informanterna berör hur detta eventuellt kan påverka de olika professionerna som är involverade. Troligtvis hade vi fått ett annat svar om vi mer direkt hade ställt frågan till våra informanter, men frågan är ändå intressant menar vi. Vi tycker oss skönja en viss över och underordning mellan discipliner, där socialt arbete ofta drar det kortaste strået. Vi fortsätter detta resonemang under diskussionsavsnittet 7.4.

En viktig svårighet som föreligger för att anknytningsteorin skall kunna få ett större genomslag i både det behandlande och sociala arbetet är förmågan hos de ansvariga att kunna dra slutsatser och analyserar den kunskap de besitter (se avsnitt 5.7). Det här är en nyckelfråga inom socialt arbete men också en provocerande fråga eftersom den berör hjälparens egen anknytningshistoria (se avsnitt 3). Resonemanget fortsätter under diskussionsavsnittet 7.5.

Slutligen vill vi ta upp en sista försvårande omständighet, som vi funnit i denna undersökning, som undergräver en större tillämpning av anknytningsteorin inom socialt arbete. Socialtjänsten är ytterst beroende av kunskap som utvecklats inom andra discipliner än den egna. PRM och BH uttrycker detta tydligt under avsnitt 5.8. Vi återkommer till detta under diskussionsavsnittet 7.4.

7. Diskussion

I resultat- och analysavsnitten har vi försökt att visa hur de kvalificerade informanter som vi anlitat tänker när det gäller anknytningsteorin, både på en generell nivå men också när det gäller dess tillämpning inom socialtjänsten. Vårt dilemma, som samtidigt är ett intressant forskningsfynd som kommer att diskutera, är experternas värtaliga övertygelse om anknytningsteorins mycket betydande relevans i det professionella sammanhanget och samtidigt deras tystlåtenhet när det gäller hur kunskapen skall implementeras exempelvis inom socialtjänsten för att bli en professionell referensram för socialtjänstens erbjudanden och interventioner. Här stöter vi på ett nytt problem som verkligen varit en utmaning för oss! Inom socialtjänsten i vårt land tillämpas en modell för utredning, planering och genomförande inom den sociala barnvården, Barnets behov i centrum (BBIC), där man explicit hävdar att anknytningsteorin skall ha en betydelse för socialtjänstens agerande. Vi gör emellertid den bedömningen (se avsnitt 7.6), att BBIC-modellen i detta avseende visserligen ger utrymme för ett anknytningsteoretiskt perspektiv men knappast ger anvisningar om hur detta ”perspektiv skall omsättas i praktiken”.

Diskussionen i detta kapitel kommer alltså knappast att vara rätlinjig men vi ger den komplicerade verkligheten skulden till att vi måste syna frågan om anknytningens relevans för det sociala arbetet utifrån flera utsiktspunkter!

Syftet med uppsatsen var att undersöka om och på vilket sätt aktuell forskning inom anknytningsteori har relevans för socialt arbete, men även att belysa vilka svårigheter som föreligger för att anknytningsteorin skall få ett större genomslag i det utredande och behandlande sociala arbetet. Vår riktade hypotes bekräftades av teorin och empirin och i analysen har vi belyst svårigheter för anknytningsteorin genomslag i det utredande och behandlande sociala arbetet. En central fråga i sammanhanget blir därför hur ny kunskap införlivas, sprids och tillämpas inom socialtjänsten.

7.1 Ny kunskap som har relevans - tillämpas den?

Socialtjänsten har ett ansvar att använda den kunskap som finns vilket stipuleras i socialtjänstlagens 3 kapitel 3 §

”Insatser inom socialtjänsten skall vara av god kvalitet.

För utförande av socialnämndens uppgifter skall det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. Kvaliteten i verksamheten skall systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.”

Men om nu aktuell utveckling inom anknytningsteorin har stor relevans för det sociala arbetet, utövar då socialtjänsten den i praktiken? Finns det problem omkring kunskapens inhämtning och användande som försvårar en tillämpning och spridning?

7.2 Informanternas om brister i kunskapstillämpning

Våra informanter ger många exempel på att aktuell utveckling inom anknytningsteorin har stor relevans i det praktiska arbetet med klienter såsom exempelvis vid psykisk ohälsa, familjehemsplacering och med familjer med komplex problematik. De poängterar att problemen är stora och kunskapsbristen inom både socialtjänst och förskola är enorm. Samtidigt ger de oss få konkreta exempel på hur tillämpningen skulle kunna ske. I detta sammanhang ställer vi oss frågan om det förutom anknytningsteorins uppenbara praktiska tillämpningssvårigheter även kan finnas professionella territoriella intressen som gör att kunskap som behövs inom det sociala arbetets praktik monopoliseras? I det kunskapssamhälle som vi lever i har vi av tradition en strikt uppdelning av professioner som ur ett sociologiskt perspektiv också är förknippad med dominans och underordning. För att komma från syndabockstänkandet är det viktigt att poängtera att alla parter i ett maktspel är delaktiga och påverkar spelet på olika sätt, det betydelsefulla i sammanhanget är att lägga märke till om maktfaktorer kan hindra kunskapsinhämtning. Även diskursproblematiska omständigheter kan användas för att utestänga eller på annat sätt försvåra implementering av både analys och behandlingsverktyg?

7.3 Kunskap inom socialt arbete

Det forskningsområde vi har valt för vår uppsats är under kraftig expansion och diskursen förs i huvudsak på engelska. Anknytningsteorin är på många sätt en inflytelserik teori som dessutom håller för de höga beviskrav som präglar det nuvarande evidensparadigmet. Det finns en risk att det uppstår ett glapp mellan hur det sociala arbetet använder sig av anknytningsteorin idag och hur man skulle kunna använda sig av den och dess utveckling om man bemästrade den. Eller kan det vara så att socialarbetarna redan tillämpar kunskapen men att vi inte har stött på det? Finns det något annat som gör att kunskapsinhämtningen uteblir hos de yrkeskunniga inom professionen?

I en klassisk studie av Bergmark och Lundström från år 2000 belystes att socialsekreterare väljer att inte ta del av forskning som är relevant inom deras område. Författarna

problematiserar den låga kunskapsinhämtningen ur två perspektiv, dels ifrågasätter de hur många socialarbetare som uppfyller kriteriet professionalism och dels vikten av ett kunskapsbaserat förhållningssätt i det sociala arbetets praktik (Bergmark & Lundström, 2000). Denna studie påverkade samhällsdebatten och naturligtvis socialarbetarna själva under lång tid framöver och bidrog på många sätt till utveckling inom kunskapsinhämtningsområdet. Vi ställer oss mycket frågande till om det verkligen är så att socialarbetare är ointresserade av ny kunskap. Socialarbetaren har ett mycket komplicerat uppdrag där behandlingsarbete, strukturellt förändringsarbete och en ämbetsmannamässig yrkesutövning skall kombineras med kunskapsutveckling. I en utvärdering av FoU från 2002 visas en helt annan bild av socialarbetarnas kunskapsbildning. Den problematiserar socialarbetarnas kunskapssökande utifrån perspektivet att de upplever sig som ensamma i sin kompetensutveckling eftersom socialförvaltningarna ofta saknar en struktur för kunskapsinhämtning. Vidare tillbakavisar studien socialarbetare som trendkänsliga för nya metoder och ointresserade av nya forskningsresultat (FoU, 2002, s.149).

Socionomyrket har genomgått en professionaliseringsprocess genom att forskning i socialt arbete integrerats i universitetssystemet. Professionen är tvärvetenskaplig och kringgärdas av flera andra vetenskapsområden som ger den en teoretisk bas, exempelvis juridik, psykologi, sociologi, statskunskap och samhällsekonomi. Samtidigt accentuerar professionen av spänningsförhållandet mellan den akademiska och den praktiska förankringen av kunskap. Det betyder att socionomprofessionen behöver innehålla dels en mångfasetterad teorianknytning och dels en bas av praktisk yrkeserfarenhet. Med andra ord behöver socialarbetaren utveckla en utomordentlig förmåga att kunna härbärgera och manövrera i spänningsfälten mellan många vetenskapliga discipliner samtidigt som både teori och praktik skall hållas i minnet och integreras. Socionomprofessionen har därmed inbyggda spänningsförhållanden som andra professioner inte i samma utsträckning behöver brottas med, vilket i sin tur kan försvåra kunskapsstillämpning. Varför inte utnyttja detta till vår fördel? Spänningsfält har en potential som kan utvecklas till att bli en mycket kreativ och fruktbar arena under goda förutsättningar. Det är en rörelse mellan två eller flera poler där ingen position erbjuder ett viloläge utan kunskap nås just genom att stå ut med att ingen given nollpunkt eller sanning finns. Förhållningssättet vilar på en socialkonstruktivistisk grundsyn som förutsätter alla människors lika värde.

Aktuell utveckling inom anknytningsteorin innefattas i ett spänningsfält som är tvärvetenskapligt och som behöver förankras i den praktiska verksamheten för att bli

användbar, just det som socionomen är särskild tränad i. Kanske är det till och med så att socionomprofessionen i och med detta är särskild lämplig för att ta sig an detta nya fält?

7.4 Generella principiella problem inom socialt arbete och kunskapsinhämtning

I den här uppsatsen utgår vi från en väldigt enkel professionsteoretisk utgångspunkt som innebär att för att få kalla sig professionell aktör så behöver man ha ett kunskapsfält och en förståelse för hur kunskapen inom fältet skall tillämpas. Det kan på många sätt verka självklart men inom det sociala arbetet är det betydligt mer komplicerat än så. Inom den medicinska disciplinen har kunskapen utvecklats först för att sedan användas i ett organisatoriskt professionellt system som stärkts jämsides med fortsatt kunskapsutvecklingen inom området. Det sociala arbetet har utvecklats från en helt annan utgångspunkt i och med att arbetsområdet redan existerat och kunskapsutvecklingen har pådyvlats utifrån. Socialt arbete är till skillnad från till exempel medicinen beroende av kunskap som utvecklats inom andra discipliner, vilket innebär att det naturligt uppstår frågor dels om maktstrukturer och dels om kunskap som är impregnerad med uppfattningar om världen och ett teoretiskt betraktelsesätt som importerats tillsammans med kunskapsinhämtandet. Det kan i sig vara en bidragande orsak till socialarbetarnas dåliga självkänsla i relation till både forskning och kunskapsinhämtning, eftersom socialarbetaren av tradition har lärt sig att de skall få kunskap från andra och inte aktivt arbeta för att tillägna sig den själv.

En viktig principiell diskussion i sammanhanget är att framhålla vikten av att socialarbetare, som i förlängningen ofta företräder svagare parter, behöver äga en röst som baseras på både ett kritiskt förhållningssätt och en forskningsbaserad erfarenhet, annars blir de ofta alltför styrbenägna. Det är på många sätt ödets ironi eller kanske en parallellprocess att den profession som förespråkat och utvecklat företräderskap och empowerment samtidigt i mycket hög grad kämpar med samma frågor både inom professionen som mellan professioner.

En viktig riskfaktor i sammanhanget är att kunskap som importerats från andra fält riskeras att endast tas in som urvattnade versioner av ursprungsmaterialet dels eftersom socionomyrket ska ha generalitet och därför inte kan erbjuda en fördjupning inom ramen för utbildningen och dels eftersom det kan vara svårt att översätta och tillgängliggöra kunskaper och teorier som har utvecklats inom andra fält än det egna.

Andra viktiga faktorer i sammanhanget kan vara att forskningen inom socialt arbete tidigare har haft låg status inom universiteten, högskolorna och socialförvaltningarna, eftersom den inte vilar på egen teoribildning. Det har också riktats kritik mot forskning för att

den har varit för anpassad till universitetskontexten och inte till den sociala praktiken. Ett sätt att försöka komma tillrätta med problemet var bildandet av FoU-enheter som skulle fungera som mötesplats och förmedlande länk mellan akademien och det sociala arbetet. FoU-verksamheten erbjöd också möjlighet för socialarbetaren att närma sig kunskap från ett nytt håll och därmed vidga den professionella identiteten genom att även inrymma ett forskande förhållningssätt till socialarbetarrollen.

7.5 En annan typ av kunskap

Kunskap omkring aktuell utveckling inom anknytningsteorin är inte helt lätt att tillägna sig. Området är stort och i ständig expansion förutom att kunskapen kräver en hel del introspektion för att en integration skall kunna ske. En mycket viktig fråga i sammanhanget är till exempel vilket eget anknytningsmönster man har utvecklat i förhållande till sitt eget primärobjekt. Många människor som har upplevt stora brister under sin egen barndom väljer omedvetet att arbeta för att göra villkoren bättre för andra. Det är på många sätt en mycket vacker tanke, men kan även innehålla problematik runt makt som kanske inte tål vidare granskning. Vi är alla människor som strävar efter att hålla vårt psykiska inre liv i balans och det innebär att den ångest vi eventuellt kan uppleva i mötet med klienter behöver tas om hand. Om vi har med oss upplevelser av att ha blivit förstådda och omhändertagna via affektregelring och upplevt intersubjektivitet kan vi stå ut med ganska stora påfrestningar. Om vi inte har det behöver vi förlägga en del av vår ångest inom oss själva eller på våra klienter. Det är aldrig frågan om något medvetet val utan någonting som sker för att vi skall kunna uppleva psykisk balans inom oss själva, men detta kan få stora konsekvenser för de klienter som vi skall försöka att hjälpa.

7.6 Är BBIC svaret?

Inom socialt arbete använder man sig av metodverktyget BBIC. Det betyder Barnets Behov i Centrum och lanserades av Socialstyrelsen 2006 för att erbjuda Sveriges kommuner ett enhetligt system för handläggning och dokumentation. Målet var att kvalitetssäkra utredning, planering och uppföljning i arbetet med barn och ungdomar inom socialtjänsten. Avsikten var också att öka tydligheten dels om socialtjänstens eget arbete i förhållande till barn och familjer och dels öka uppmärksamheten kring barns och ungas behov. BBIC baseras på utvecklingsekologisk teori, anknytningsteori och kritiska perioder i barns utveckling, risk och skyddsfaktorer, sårbarhet och motståndskraft (BBIC, 2006, s.3).

Vi kommer här att koncentrera oss på hur man inom metodverktyget BBIC tillämpar anknytningsteorin, vilken tas upp under rubriken ”andra teorier om barns och ungas utveckling”. Så här står det: ”Grundläggande för barnets psykiska utveckling är att en anknytning kommer tillstånd mellan barnet och åtminstone en vuxen”....”Spädbarn kan inte låta bli att knyta an till sin vårdare oavsett dennes lämplighet.”....”Att ett barn knutit an till sin närmaste vårdare säger därför inget om vårdarens lämplighet”....”Bowlby beskriver anknytningens betydelse för människans utveckling och hur separation, vanvård, och försummelse tidigt i livet kan få konsekvenser för den fortsatta utvecklingen” (BBIC, 2006, s.21). ”Viktig tid går förlorad om barnet inte får vad det behöver under ett visst utvecklingsstadium” (a.a., s. 22).

Vi anser att man inom BBIC har tagit sig an anknytningsteorin på ett mycket ytligt plan och den aktuella utvecklingen inom anknytningsteorin, som vi har återgett under teoriavsnittet, finns i mycket liten grad med i metodverktyget. Vi vill problematisera anknytningsteorins tillämpning i BBIC enligt följande: BBIC poängterar vikten av en grundläggande trygg anknytning, men inte hur den skall komma till stånd eller bedömas. Inom BBIC ser man kopplingen mellan bristande anknytning och svagare identitet hos individen, men inte vad det betyder i praktiken? Inget resonemang om affektreglering, intersubjektivitet och kopplingen till mentalisering återfinns i metodverktyget. En bristfällig anknytning borde enligt detta synsätt vara överordnad alla andra kategorier i hela BBIC bygget! I BBIC anser utvecklarna av verktyget att brister i anknytningsrelationer överförs mellan generationer. I BBIC poängteras vikten av ett salutogent synsätt där brister skall vägas mot förmågor, brister inom ett område kan kompenseras inom ett annat. Innebär det då brister i den primära anknytningsrelationen kan vägas mot något annat betydelsefullt och på så sätt bli mindre viktiga? Inom BBIC tar man, under föräldrars förmåga, upp en oförutsägbar livsstil som kan ge barnet oro och ångest. Forskning inom anknytningsteorin visar att i en bristfällig anknytningsrelation återfinns den främsta faran för barnet hos den som tillbringar mest tid tillsammans med denne. Schores modell påvisar hur hjärnans utveckling snedvrids under dessa förutsättningar. Barnet söker skydd och tröst hos samma person som kanske skadar det mest. Otryggheten ligger inte främst i livsstilen utan i anknytningsrelationen. Uppmärksammas detta tillräckligt inom socialtjänsten, förstår man vidden av detta?

Hur ser utvecklarna av BBIC på föräldrars bristande engagemang i sina barn? Vi anser att de inte i tillräckligt hög grad förstår orsakerna. Föräldrar som brister i detta avseende kan inte svara på barnets behov för att de inte känner sina egna. Har man en tillräckligt gedigen

kunskapsgrund för att omfatta dessa svårigheter? Föräldrar som brister i anknytningsrelationen är också offer och har inte själva upplevt en tillräckligt trygg anknytningsrelation. Var återfinns detta synsätt inom BBIC?

Sverige är unikt i och med att de allra flesta barn går i förskolan. Förstår man inom BBIC vilken resurs som förskolan skulle kunna vara och på vilket sätt? Hagström har visat på hur förskolans personal kan användas för att bistå barn som löper stor risk att utveckla psykisk ohälsa.

I SOU 2009:68 bilaga 7 granskar socialtjänsten själv BBIC och de menar att anknytningsteorins främsta fördel är perspektivförskjutningen från föräldrarnas eventuella tillkortakommanden till att relationen mellan barn och förälder hamnar i fokus. Vi anser också att det är en av anknytningsteorins främsta fördelar, (se avsnitt 6.1.1). Den bidrar med ett nytt synsätt där den dysfunktionella föräldern också är ett offer för sin egen anknytningshistoria och att ingen lösning finns i ett syndabockstänkande, men vi saknar en fördjupning av anknytningsteorin och hur den skulle kunna förstås och bli konkret användningsbar inom det sociala arbetet.

8. Egna reflektioner

Vi påbörjade vår utbildning till socionomer hösten 2007 samtidigt med Bologna processens införande på Ersta Sköndals högskola. Åren innan hade präglats av en intensiv debatt angående kunskapsinhämtning, kritiskt förhållningssätt och vikten av ett evidensbaserat synsätt inom det sociala arbetets praktik. Debatten påverkade förstås socionomutbildningarna runt omkring i landet och frågan blev hur den vetenskapliga nyfikenheten skulle kunna stärkas hos studenterna likväl som forskningsanknytningen.

Vi är nu i slutet av vår utbildning och ska nu bevisa att vi är rustade för vår framtida professionsutövning och att vi bemästrar att knyta samman alla de teoretiska trådar som vi fått till del. Vi har under dessa tre år framför allt tränats i ett kvalificerat kunskapsökande, ett vetenskapligt tänkande och ett kritiskt prövande förhållningssätt. Detta har uppnåtts bland annat genom att vi har fått analysera många engelska vetenskapliga artiklar, producerat egna vetenskapliga texter, följt den vetenskapliga processen och haft nära forskningsanknytning på vår skola.

Det område vi har valt för vår uppsats är nytt, i huvudsak på engelska och under kraftig expansion. Den kunskap som vi har valt att skriva om kan samtidigt benämnas som främmande kunskap för både socialt arbete och den skola som vi undervisats i. Samtidigt visar omfattande forskning och vår entydiga empiri att ämnet har stor relevans för det sociala arbetets praktik och professionalisering. Det uppstår härmed ett glapp mellan hur det sociala arbetet och socionomutbildningarna använder sig av anknytningsteorin idag och hur de skulle kunna använda sig av den och dess utveckling om de bemästrade den här nya kunskapen. Vi har problematiserat, i diskussionsavsnittet, det faktum att nya forskningsrön tillkommer och driver den teoretiska utvecklingen framåt, men i praktiken är eftersläpningen innan teorierna kan implementeras i det sociala arbetet betydande. En central aspekt i detta sammanhang är hur ny kunskap införlivas och praktiseras inom socialt arbete, men vi kan inte avhålla oss från att också ställa frågan hur ny kunskap integreras och tillämpas inom socionomutbildningen. Kunskap är lätt att avfärda om den är komplicerad att ta till sig, svårförståelig eller på andra sätt svårgenomtränglig och aktuell utveckling inom anknytningsteorin har inslag av allt detta. Parallellt väntar en praktisk verklighet utanför utbildningen som har ett stort behov av att denna kunskap förmedlas till de som kommer att bli verksamma inom fältet. Vi vill därför uppmana utbildningssamordnare på socionomutbildningar i Sverige att göra sitt yttersta för att ta till sig denna nya kunskap och säkerställa att den integreras i utbildningen.

9. Litteraturlista

- Allen, Jon (2001). *Traumatic Relationships and Serious Mental Disorders*. Chichester, UK: Wiley & Sons.
- Allen, Jon (2005). *Coping with Trauma: Hope Through Understanding*, Washington, DC, American Psychiatric Publishing.
- Allen Jon, Fonagy Peter & Bateman Anthony (2008). *Mentalizing in Clinical Practice*. Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
- Backman, Jarl (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Becker-Weidman Arthur & Hughes Daniel (2008). Dyadic Developmental Psychotherapy: An evidence-based Treatment for children with complex trauma and disorder of attachment. *Child & Adolescent Social Work*, 13, pp. 329-337.
- Bergmark Åke & Lundström Tommy (2000). Kunskaper och kunskapssyn - om socialarbetare inom socialtjänsten. *Socionomens Forsknings Supplement 12*, s. 1-18.
- Bowlby, John (1979). *The Making and Breaking of Affectional Bounds*. London: Tavistock
- Bretherton Inge & Munholland Kristine (1999). Internal Working Models in Attachment Relationships- Elaborating a Central Construct in Attachment Theory. In: Cassidy, Jude & Shaver, Phillip R. (red.), *Handbook of attachment: Theory, Research, and Clinical applications*. New York: Guilford Press.
- Buck, R. (1999). The biological affects: A typology. *Psychological Review*, 106(2), p.301-336.
- Broberg Anders, Granqvist Pehr, Ivarsson Tord & Risholm-Mothander Pia (2006). *Anknytningsteori- betydelsen av nära känslomässiga relationer*. Finland: Natur & Kultur.
- Broberg Anders, Risholm-Mothander Pia, Granqvist Pehr & Ivarsson Tord (2008). *Anknytning i praktiken- tillämpning av anknytningsteorin*. Finland: Natur & Kultur.
- Calkins Susan & Hill Ashley (2009). Caregiver Influences on Emerging Emotion Regulation- Biological and Environmental Transactions in Early Development. In: Gross James J. (red.), *Handbook of Emotion Regulation*. New York: Guilford Press.
- Cassidy Jude & Shaver Phillip (2008). *Handbook of Attachment. Theory. Research, and Clinical Application*. New York: Guilford Press.
- Dalen, Monica (2007). *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups.
- Dawson G., Frey K., Panagoitides H., Osterling J. & Hessle D. (1997). Infants of depressed mothers exhibit atypical frontal brain activity: A Replication and extension of previous findings. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38:179-186.
- Egidius, Henry (2005). *Psykologilexikon*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Elzinga, Aant (2009). Samproduktion av begrepp och sociala ordningar i ett forskarpolitiskt perspektiv. I: Hallerstedt Gunilla (red.), *Diagnosens makt- Om kunskap, pengar och makt*. Göteborg: Diadalos AB
- Fonagy, Peter (2002). Multiple voices versus meta-cognition: An attachment theory perspective. In: Sinason V. (red.), *Attachment, trauma and multiplicity*. London: Brunner-Routledge.
- Fonagy, Peter (2007). *Anknytningsteori och psykoanalys*. Stockholm: Liber AB.
- Forskningsetiska principer (Senast uppdaterad 2010-05-10) [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> [2010-05-18].
- Goldberg, S. (2000). *Attachment and Development*. London: Arnold.
- Grossman Karin, Grossman Klaus E. & Kindler Heinz (2006). Early Care and the Roots of Attachment and Partnership Representations. In: Grossman Klaus, Grossman Karin & Waters Everett (red.), *Attachment from Infancy to Adulthood*. New York: Guilford Press.
- Guvå Gunilla & Hylander Ingrid (2003). *Grundad teori*. Stockholm: Liber.
- Hagström, Birthe (2010). *Kompletterande anknytningsperson på förskolan*. Malmö: Holmbergs.

- Harnow, Klausen (2006). *Vad är vetenskap? Natur och kultur.*
- Hart, Susan (2009). *Anknytning och samhörighet.* Malmö: Gleerups.
- Hart, Susan (2008). *Neuroaffektiv utvecklingspsykologi.* Malmö: Gleerups.
- Hartman, Jan (2004). *Vetenskapligt tänkande – från kunskapsteori till metodteori.* Lund: Studentlitteratur.
- Hesse Eric & Main Mary (2006). Frightened, threatening, and dissociative parental behavior in low-risk samples: Description, discussion, and interpretations. *Development and Psychopathology*, 18, 309-343.
- Holmes, Jeremy (1993). *John Bowlby and Attachment Theory.* London: Routledge.
- Holmes, Jeremy (2006). Mentalizing from a psychoanalytic perspective: What's new? In: Allen Jon & Fonagy Peter (red.), *Handbook of mentalization-based treatment.* Chichester: Wiley.
- Holmqvist, Rolf (2007). *Relationella perspektiv på psykoterapi.* Stockholm: Liber.
- Horney, Karen (1953). *Att förverkliga sig själv.* Sv. Övers. Alf Ahlberg. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Howe, D. (1995). *Attachment theory for social work practice.* London: Macmillan Press Ltd.
- Howes Carollee & Spieker Susan (2008). Attachment Relationships in the context of Multiple Caregivers. In: Cassidy, Jude & Shaver, Phillip R. (red.), *Handbook of attachment: Theory, Research, and Clinical applications.* New York: Guilford Press, p.317.
- Hughes, Daniel (1997). *Facilitating Developmental Attachment: The Road to Emotional Recovery and Behavioral Change in Foster and Adopted Children.* New York: Aronson.
- Hughes, Daniel (2006). *Building the Bonds of Attachment- Awakening Love in Deeply Troubled Children.* New York: Aronson.
- Hughes Daniel hemsida (senast uppdaterad 2010-01-01) [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.danielhughes.org/html/Treatment%20and%20Parenting%20Model.html> [2010-05-01].
- Kobak Roger & Madsen Stephanie (2008). Disruptions in Attachment Bounds: Implications for Theory, Research, and Clinical Intervention. I: Cassidy, Jude & Shaver, Phillip R. (red.), *Handbook of attachment: Theory, Research, and Clinical applications.* New York: Guilford Press, p.24.
- Lagerblad Anna (2008). *Sång får igång anknytningen.* Svenska Dagbladet, 16 mars.
- Lyons-Ruth, Karen (1991). Rapprochement or approchement: Mahler's theory reconsidered from the vantage point of recent research on early attachment relationships. *Psychoanalytic Psychology*, 8:1-23.
- Lyons-Ruth, Karen (1999). The two-person unconscious: Intersubjective dialogue. Enactive relational representation, and the emergence of new forms of relational organization. *Psychoanalytic Inquiry*, 19, 576-617.
- Lyons-Ruth Karen, Bronfman E. & Parson E. (1999). Maternal frightened, frightening, or atypical behavior and disorganized infant attachment patterns. In: Vondra J. & Barnett D. (red.), *Atypical patterns of infant attachment: Theory, research, and current direction.* *Monographs of the Society for Research in Child Development.* 64:3,258, 67-69.
- Lyons-Ruth Karen & Jacobovitz Deborah (2008). Attachment disorganization: Genetic factors, parenting context, and developmental transition from infancy to adulthood. In: Cassidy, Jude & Shaver, Phillip R. (red.), *Handbook of attachment: Theory, Research, and Clinical applications.* New York: Guilford Press.
- Main Mary, Hesse Erik & Kaplan Nancy (2006). Predictability of Attachment Behavior and Representational Processes at 1, 6 and 19 Years of Age- The Berkeley Longitudinal Study. . In: Grossman Klaus, Grossman Karin & Waters Everett (red.), *Attachment from Infancy to Adulthood.* New York: Guilford Press.

- Main Mary & Solomon Judith (1986). Discovery of a new, insecure-disorganized/disoriented attachment pattern. In: Brazelton T. & Yogman M. (red.), *Affective development in infancy*. Norwood: Ablex, p. 95-124.
- Main Mary, Kaplan N. & Cassidy J. (1985). Security in Infancy, Childhood, and Adulthood: A Move to the Level of Representation. In: Bretherton I. & Waters E. (red.). Growing points of attachment theory and research. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50:209, 1-2.
- Mahler M., Pine F. & Bergman A. (1975). *The psychological birth of the human infant: Symbiosis and individuation*. Sv. Översättning av I. Löfgren: *Barnets psykiska födelse: Symbios och individuation*. Stockholm: Natur & Kultur. 1984.
- Mangs Karin & Martell Barbro (1982). *0-20 år i psykoanalytiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Marshall Catherine & Rossman Gretchen (1989). *Designing Qualitative Research*. London: Sage.
- Masterson, James (2005). *The Personality Disorders Through the Lens of Attachment Theory and the Neurobiologic Development of the Self*. Phoenix: Zeig, Tucker & Theisen, Inc.
- Minding the Baby (senast uppdaterad 2009-09-02) [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://childstudycenter.yale.edu/services/baby.html> [2010-05-02].
- Neuman, W. L. (2006). *Social Research Methods: qualitative and quantitative approaches*. (6 ed.). Boston: Pearson/Allyn and Bacon.
- Nordström Carl & Thunved Anders (2008). *Nya sociallagarna med kommentarer, lagar och förordningar som de lyder den 1 januari 2008*. Solna: Nordstedt Juridik AB.
- Olsson Henry & Sörensen Stefan (2003). *Forskningsprocessen - kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Falköping: Liber AB.
- Panksepp, J. (1998). *Affective neuroscience*. New York: Oxford University Press.
- Prior Vivien & Glaser Danya (2006). *Understanding Attachment and Attachment Disorders- Theory, Evidence and Practice*. London: Jessica Kingsley Publisher
- Rosenqvist Mia Maria, Andrén Maria (2006). *Uppsatsens mystik- om konsten att skriva uppsats och examensarbete*. Uppsala: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB.
- Rutter, Michael (2008). Implications of Attachment Theory and Research for Child Care Policies. In: Cassidy, Jude & Shaver, Phillip R. (red.), *Handbook of attachment: Theory, Research, and Clinical applications*. New York: Guilford Press.
- Rydén Görna & Wallroth Per (2008). *Mentalisering- Att leka med verkligheten*. Finland: Natur & Kultur.
- Schore Allan (2003). *Affect Dysregulation and the Disorder of the Self*. New York: Norton & Company Ltd.
- Slade Arietta, Sadler Lois, de Dios-Kenn Cheryl, Webb Denise, Currier-Ezepchick Janice & Mayes Linda (2005). Minding the Baby: A Reflective Parenting Program. *Psychoanalytic Study of the Child*, 60:74-100.
- Socialstyrelsen (2002). *Utvärdering av FoU – En studie av FoU-enheter inriktade på individ och familjeomsorg*. Modintryck AB.
- Socialstyrelsen). *Grundbok – Barnets behov i centrum (BBIC)* [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2006/2006-110-7>
- Sohlberg, P. & Sohlberg, B-M. (2006). *Kunskapens former – vetenskapsteori och forskningsmetod*. Stockholm: Liber.
- Sonnby-Borgström, Marianne (2005). *Affekter, affektiv kommunikation och anknytningsmönster- ett bio-psyko-socialt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- SOU 2009:68 bilaga 7. *Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU)*. Stockholm: Edita.
- Sroufe A., Egeland B., Carlson E. & Collins A. (2006). Placing Early Attachment Experiences in Developmental Context: The Minnesota Longitudinal Study. In: Grossman

- Klaus, Grossman Karin & Waters Everett (red.), *Attachment from Infancy to Adulthood*. New York: Guilford Press.
- Starrin Bengt & Svensson Per-Gunnar (2008). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Malmö: Studentlitteratur.
- Stenbock-Hult, Bettina. (2003). *Kritiskt förhållningssätt*. Lund: Studentlitteratur.
- Stern, Daniel (1985). *The Interpersonal World of the Infant- A View from Psychoanalysis and Developmental Psychology*. New York: Basic Books, Inc.
- van der Kolk, Bessel (2005). Developmental trauma disorder: Towards a rational diagnosis for children with complex trauma histories. *Psychiatric Annals*, 35:5.
- van der Kolk Bessel & Pynoos Robert (senast uppdaterad 2009-02-02). Proposal to Include a Developmental Trauma Disorder Diagnosis for Children and Adolescent in DSM-V. [Elektronisk]. Tillgänglig: http://www.traumacenter.org/announcements/DTD_NCTSN_official_submission_to_DSM_V_Final_Version.pdf [2010-05-01].
- van Ijzendoorn, M. H. (1995). Adult attachment representations, parental responsiveness, and infant attachment: a meta- analysis on the predictive validity of the Adult Attachment Interview. *Psychological Bulletin* 117:387-403.
- van Ijzendoorn, M. H. & De Wolff, M .S. (1997). "In search of the absent father-meta analyses of infant-father attachment: A rejoinder to our discussants". *Child Development*, 68, 604–609.
- Vinnerljung, Bo (1996). *Fosterbarn som vuxna*. (avhandling för doktorsexamen). Lunds universitet, 1996.
- Wachtel, Paul L. (2008). *Relational Theory and the Practice of Psychotherapy*. New York: Guilford Press.
- Wennerberg, Tor (2010). *Vi är våra relationer – om anknytning, trauma och dissociation*. Stockholm: Natur & Kultur.

Bilaga 1.

2009-10-08

Intyg

Under vårterminen 2009 var jag handledare för två studerande, soc. stud. Helena Alamaa och Magdalena Bluhme vid Ersta Sköndal Högskola. De skrev en mindre uppsats med sikte på att belysa bland hur förskolepedagoger tolkade sin uppgift vid bemötandet av barn med desorganiserad anknytning med tillämpning av s.k. vinjettstudieteknik. Det var uppenbart att de båda författarna hade mycket goda egna kunskaper om detta svåra ämne och det var från början alldeles klart att de ämnade fortsätta på den inslagna vägen och genomföra en fördjupad studie när de skulle arbeta med sin uppsats på C-nivå. Helena Alamaa och Magdalena Bluhme har nu påbörjat detta arbete - vilket i sin tur kommer att vara en förberedelse för fortsatta studier på s.k. mastersnivå – jag är alldeles övertygad om att de båda i själva verket befinner sig i en entusiastisk början av en vetenskaplig karriär. Jag har naturligtvis blivit mycket engagerad som handledare och kommer att fungera som sådan åtminstone till dess att C – uppsatsen är klar. Jag har med dessa rader velat förbättra att Helena Alamaa och Magdalena Bluhme är ytterst seriösa och därtill mycket lätta att samarbeta med och att jag som senior forskare uppskattar deras engagemang och kunskapsintresse.

Stockholm dag som ovan

Bengt Börjesson prof.

Bilaga 2.

Stockholm den 15/3-10

Till Johan Cullberg

Vi har valt att kontakta dig därför att vi önskar få tillgång till din kunskap och kompetens som professor i psykiatri, psykoanalytiker, författare och en av förgrundsgestalterna inom svensk psykiatri. Med utgångspunkt från vad vi har läst om dig och din forskning, så är vi helt övertygade om att din kunskap kan bli ett viktigt bidrag i vår kvalitativa studie .

Vi som skriver till dig är två dubbelstuderande socionomstudenter från Ersta Sköndals högskola med pågående legitimationsgrundande psykoterapi utbildning. Vi har mångårig klinisk erfarenhet från både barnomsorg och psykiatri. Vi ska nu skriva vår C-uppsats och är intresserade av den senaste tidens anknytningsforskning/ neuroaffektiv utvecklingspsykologi och hur du ser på fältets relevans för socialt arbete. Vårt syfte med uppsatsen är att fånga in ledande experters syn på anknytningsforskningens utveckling och denna början till en integration av neurobiologi, anknytningsteori och psykoanalytisk teori och vilken relevans de anser att detta kan få för socialt arbete.

Vi skulle gärna vilja träffa dig för en informativ intervju, som beräknas ta cirka en timme. Vi förmodar att du är en mycket upptagen person så vi är mycket flexibla med vilken tid som passar dig.

Hör gärna av dig till oss via mail eller telefon, alternativt kontaktar vi dig.

Med vänliga hälsningar

Helena Alamaa och Magdalena Bluhme

Bilaga: 3 Intervjuguide

Bakgrund

Vi är två dubbelstuderande socionomstudenter från Ersta Sköndal Högskola med pågående legitimeringsgrundande psykoterapiutbildning. Vi har nu påbörjat vårt C-uppsatsarbete som handlar om den senaste tidens utveckling inom anknytningsteorins område och vilken relevans den kan komma att få för socialt arbete med barn och ungdomar i framtiden. Det området inom socialt arbete som vi särskilt vill belysa är arbetsverktyget BBIC som används i barnavårdutredningar, vid planering och uppföljning av insatser.

Ändamål

Syftet med vår uppsats är att undersöka om och på vilket sätt aktuell utveckling inom anknytningsteorin har relevans för socialt arbete och vi vill också belysa om anknytningsforskningen ställer nya krav eller på andra sätt har inverkan på socialt arbete.

Hur informationen ska användas

Uppsatsen är ett led i socionomutbildningen och kommer att redovisas för handledare, examinatorn och kurskamrater den 4:e juni 2010. Uppsatsen kommer efter redovisningen att lagras i skolans databas som finns tillgänglig för Ersta Sköndals studenter. Uppsatsen kommer även att kunna läsas av andra personer utanför skolan. Vi kommer även att skicka uppsatsen till de informanter som önskar få den.

Etik

1. Vi vill ha ert samtycke till deltagande i studien (Ja/Nej).
2. Er identitet är skyddad genom anonymitet om ni så önskar (Ja/Nej).
3. Informanten har möjlighet att inom 5 dagar efter att materialet kommit dem till del, i efterhand korrigera de citat, från informanten, som vi använder oss av i uppsatsen in.
4. Delaktighet är frivilligt och ni kan när som helst avbryta ert deltagande i undersökningen.

Semistrukturerade frågor:

1. Skulle du vilja ge oss en kort presentation av dig själv?
 - Hur kom du in på detta område?
2. Berätta vilka teorier du tycker är användbara för att förstå barns psykologiska utveckling?
 - I vilken position sätter du anknytningsteorin?
 - Hur sammanlänkar du den med andra teorier?
3. Berätta på vilket sätt du tror att ditt arbete/ din forskning skulle kunna komma socialt arbete med barn och ungdomar till del?
 - Developmental trauma- desorganiserad anknytning och dess relevans?
 - Anknytningsteorin-neurobiologin och dess relevans?
4. Tror du att det kan finnas några svårigheter med att implementera ditt arbete/ din forskning i socialt arbete med barn och ungdomar?
 - Skilda synsätt?
 - Bedömning av anknytningsrelationens kvalitet?
 - Svårigheter i stort med att implementera ny forskning inom anknytningsområdet i socialt arbete med barn och ungdomar?

Forskningsfrågan:

1. Om och på vilket sätt har den aktuella utvecklingen inom anknytningsteorin relevans för det sociala arbetet?